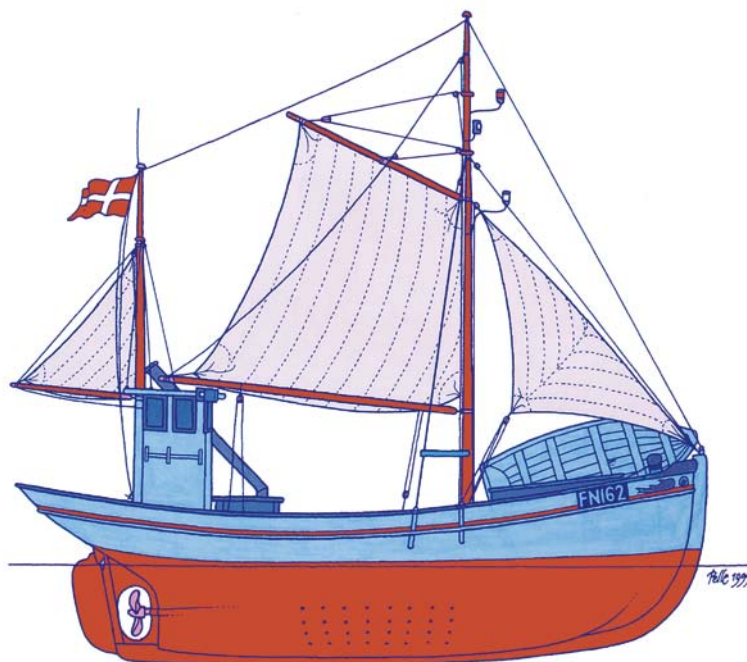

2005

Læsø Museum

Museumsforeningen for Læsø

Museumsforeningen for Læsø

Læsø Museum

2005

Indhold

Læsø Museum 2005 – af Jørgen Keller og Kirsten Gjedsted	3
Museumsforeningen for Læsø 2005 – af Kay Johannsen	8
Somre fulde af lys, sol, saltvand, blå himmel og glade ansigter af Per-Bjørn Andreasson	11
FN 162 “Ellen” fylder 100 år i 2006 – af Henrik Autzen	15
Tyveri af tørfisk fra skipper Anders Thurens gård i Vesterø af Edith Thorsen	19
Historien om et “Plesner-træ” – af Frede Bak	24
Peter Christian Nejst: Skolelærer i Hals 1835 - 1843 af Arnt Jerup Wiis	25
En historie om cement – af Frede Bak	29
Laurids Faldt Larsen, Dannebrogsmænd – levnedbeskrivelse	31
Læsø-litteratur 2005 – af Kay Johannsen	34
Læsø Museum 2005	40
Museumsforeningen for Læsø	41
Åbningstider på Læsø Museum 2006	42

Udgivelse, redaktion og tilrettelæggelse:
Museumsforeningen for Læsø
og Læsø Museum
© 2005

Tryk: Indtryk, Nimtofte
ISBN 87-88683-36-2
ISSN 0902-3690

Tegning af Arne Juul Jacobsen

Læsø Museum 2005

Af Jørgen Keller og Kirsten Gjedsted

Så er året 2005 forbi, og i bestyrelsen er vi meget glade for, at vi endelig har fået påbegyndt byggeriet af servicebygningen ved Museumsgården. Jeg har kigget i de gamle dagsordener og kan se, at helt tilbage i 1997 var byggeriet på dagsordenen.

Uden den meget fine støtte museet har fået fra Læsø Kommunalbestyrelse og Læsø Museums Mindefonde, der jo som bekendt består af "Anna og Henning Strøms Mindefond" og "Aase Olsen & Fredborg Svendsens Mindefond" ville det ikke have været muligt for bestyrelsen at sætte byggeriet igang. Byggeriet blev påbegyndt ved sæsonens afslutning, og det er aftalt, at bygningen skal kunne tages i brug pr. 1. april 2006.

Den 10. januar 2005 blev der holdt nyvalg af medlemmer til bestyrelsen fra henholdsvis "de kulturbærende foreninger" og fra "erhvervsforeningerne på Læsø". Eva Hørsholt med Asta Truelssen som stedfortræder og Jess J. Klixbüll med Hans Thomsen som stedfortræder blev genvalgt.

Museumsforeningen skiftede ud blandt sine 3 medlemmer i bestyrelsen. Museets næstformand Kay Johannsen forlod bestyrelsen og indkom Jens Chr. Olesen. Erik Møller Sørensen blev enstemmigt valgt til ny næstformand. Der skal herfra lyde en stor tak til Kay Johannsen for det store arbejde, der igennem mange år er lagt i Læsø Museums bestyrelse.

På personalesiden er der også sket rokeringer. Judith Christensen sagde – efter 12 års ansættelse – sin stilling op. Jeg vil gerne sige Judith mange tak for den arbejdsindsats, der er ydet, her tænker jeg især på arbejdet med Museets regnskab – tak for det. Jeg vil her byde velkommen til Lili Jepsen, der er blevet ansat i den ledige stilling. Anders Hansen er stoppet og er gået på pension, også her skal der lyde en stor tak for den ydede indsats.

Bestyrelsen vil gerne takke alle frivillige der på den ene eller anden måde har arbejdet for Læsø Museum, det være sig i Laugene, Lokalhistorisk Arkiv, eller Læsø

Museumsforening, samt leder, faste medarbejdere og sommerkustoder på Læsø Museum.

Mine kolleger i bestyrelsen vil jeg gerne takke for hjælpen til at få truffet nogle gode beslutninger til glæde og gavn for Læsø Museum og dermed også for Læsø.

Med venlig hilsen og tak

Jørgen Keller
*Formand for bestyrelsen
for Læsø Museum*

Museets arbejde - indadtil

*Indsamling, registrering, bevaring
og forskning*

Lørdag den 8. januar 2005 passede et stormvejr Læsø. Men vi var heldige, kun en mindre skade på stråtaget på Søfarts- og Fiskerimuseet måtte udbedres.

Januar var også måneden, hvor vi fik mulighed for at købe tang på

Vinter – Museumsgården. Foto: Læsø Museum

Møn. 60 m³ blev med lastbil kørt til Læsø, så tangtaget på Museums- gården kunne vedligeholdes/bevares. Kulturarvsstyrelsen havde efter ansøgning fra museet bevilget kr. 25.000,- til køb og transport af tangen.

Når man ser tilbage på året, huskes især de bevaringsopgaver, hvor tangen indgik. Læsø Kommune havde givet museet lov til at sprede og vende tangen på flyvepladsen, så den kunne tørre, inden den blev kørt til Museumsgården. Det var et kæmpearbejde, som museets medarbejdere udførte, inden der blev taget fat på selve reparationerne på taget.

Som tiden går, er der stadig færre,

vi kan rådspørge om det praktiske arbejde, men vi tror på, at de reparationer, der blev gennemført, nok skal holde.

Museet modtager jævnligt genstande og arkivalier til samlingen. I år skal blot nævnes, at vi blandt andet har taget imod 2 billeder af Læsømaleren Marinus Nielsen. Det ene et oliemaleri af Stenhuset ved Horneks, det andet en tegning af Jensine Møller fra Vesterø, så efterhånden har museet en bred samling af Marinus Nielsen's arbejder.

Museet har også fået et luftfoto fra 1948 af Museumsgården. I forbindelse med Museumsforeningens meget fine udstilling af gårdbille-

der i skolernes efterårsferie, havde foreningen købt fotografiet på Det Kongelige Bibliotek, og siden foræret det til os.

I museumsverdenen har områderne indsamling og kassation været til debat det seneste par år, og i 2005 udsendtes en vejledning fra Kulturarvsstyrelsen. Deri står, at der skal angives en begrundelse for at indlemme genstande i museernes samlinger, hvilket for os, kort fortalt, vil sige, at det skal være Læsørelevante genstande, eller genstande, der fortæller Læsøhistorie, vi siger ja tak til. Den egentlige begrundelse for vejledningen er, at museernes magasiner over hele landet er overfyldte – og hvis der f.eks. findes en blå aluminiumskaffekande på et museum, behøver andre ikke også at samle på disse kaffekander – vi kan jo låne af hinanden.

Forrige år fik museet et nyt affugtningsanlæg til Magasinet, hvor vores mange genstande opbevares. I det store hele virker affugteren, som den skal, men der er stadig ”lommer”, hvor luftfugtigheden i perioder bliver for høj. Årsagen hertil skal findes i, at magasinet er så overfyldt, som det er, og vi forsøger, om omplaceringer kan afhjælpe problemet.

At det er svært at styre luftfugtigheden i et gammelt hus, fik vi også at se på det areal, hvor foto-

samlingen er placeret. Fugtigheden er aflæst både til 35% og på et enkelt tidspunkt helt oppe på 70%. Og det er bestemt ikke optimale betingelser.

Den tiende og i denne omgang sidste arkæologiske udgravning fandt, vanen tro, sted 2 uger i august måned, hvor endnu et saltsyderi blev afdækket. Forud var arbejdet med at mærke kendte anlæg med nummererede metalpæle tilendebragt.

Museets arbejde - udadtil

Formidling

Museet åbnede den 15. april, men inden da havde vi den 24. og 25. marts, Skærtorsdag og Langfredag, arrangeret rundvisninger på Søfarts- og Fiskerimuseet og på Museumsgården.

Trods det tidlige tidspunkt på året havde vi hele 85 besøgende.

Vi har med glæde konstateret, at antallet af lejrskoleklasser, der bestiller rundvisninger stiger. Det gælder både på Museumsgården og på Søfarts- og Fiskerimuseet. Der har været dage med op til 5 rundvisninger på begge steder – det er vist ikke sket før.

Udover skoleklasserne, der ønsker rundvisninger, kommer mange klasser uanmeldt, og så kan der af og til være trængsel.

Museet har forsøgsvis arbejdet sammen med 5 andre statsanerkendte museer i Vendsyssel under navnet ”Museerne på Toppen”. Det er blevet til en fællespræsentation, der blev udleveret til alle museernes gæster, og som ville give reduktion i entreen ved efterfølgende besøg på de implicerede museer. Derudover en fællesannonce i ”Lysets

Besøg

MUSEERNE PÅ TOPPEN

Statsanerkendte, kulturhistoriske museer

- og få fordele:

1. besøg	Fuld entre
2. besøg	Rabat kr. 5,-
3. besøg	Rabat kr. 10,-
4. besøg	Rabat kr. 15,-
5. besøg	Rabat kr. 20,-
6. besøg	Rabat kr. 25,-

Husk at få et stempel bag på billetten!

Bangsbo Museum
Frederikshavn - 98 42 31 11
www.bangsbo.com

Læsø Museum
Læsø - 98 49 80 45
www.laesoe-museum.dk

Skagen By- og Egnsmuseum
Skagen - 98 44 47 60
www.skagen-bymuseum.dk

Sæby Museum
Sæby - 98 46 10 77
www.saeby-museum.dk

Try Museum og Dorf Mølle
Dronninglund - 98 84 31 05

Vendsyssel Historiske Museum
Hjørring - 96 24 10 50
www.vhm.dk

Gyldig i 2005. Fordelene kan ikke kombineres med andre ordninger.

Museerne på Toppen – rabatkupon

Land” – begge tiltag er finansieret af amtsmidler.

Udstillingerne

Der har været et lille fald i antallet af besøgende i forhold til 2004. På Museumsgården og Søfarts- og Fiskerimuseet har der tilsammen i 2005 været 25.773 gæster mod 28.297 i 2004, altså en nedgang på 8,9%. Til gengæld svarer besøgstallet stort set til 2003.

Nedgangen kan for størstedelens vedkommende lokaliseres til juli måned, hvor der var en nedgang i det totale antal gæster på Læsø.

Folkedanserne gav to opvisninger i løbet af sæsonen på Museumsgården. Modsat de to foregående år var vejret godt og arrangementerne velbesøgte.

Sidste lørdag i august, på årets Kniplørdag, viste 3 damer fra Læsø deres fine arbejder frem på Museumsgården. Netop som museet åbnede, kom et stort busselskab, næsten hundrede var de, og besøgte stedet, så kniplørdamerne fik straks rig lejlighed til at demonstrere deres kunnen.

Til denne sæson blev der udarbejdet og opsat en ny tavle på Museumsgården, der fortæller om tængning af tangtage, og en nænsom tekstning til stuehuset er klar til opsætning.

Publikationer

Årsskrift 2004 udkom vanen tro til Museumsforeningens Generalforsamling, der afholdes hvert år inden påske. Påsken faldt meget tidligt, men med bogtrykkerens hjælp, blev årsskriftet klar til tiden.

Lokalarkivet

426 personer har i 2005 indskrevet sig i Lokalarkivets gæstebog, og det er stadig et pænt besøgstal.

Vi har bemærket, at hvor gæsterne tidligere hovedsagelig har søgt oplysninger om deres slægt, så kommer mange nu og spørger til ejendomme, som de har besøgt eller måske har købt.

Forespørgsler pr. e-mail forekommer oftere – og alt andet lige, er det nemmere at sende en mail, end at rejse til Læsø.

FN162 Ellen

I år har der været færre og mindre reparationer på Ellen, end de forrige år, men nu er hun også næsten så god som ny og klar til at fejre sin 100 års fødselsdag den 8. aug. 2006.

I 2005 har der været færre sejladser end de sidste år, og årsagen er, at det har blæst for meget – Ellen sejler ikke, når vindstyrken er over 5.

Vi håber, at vejret er med Ellen i det nye år, så den 100-årige kan få lejlighed til at vise sine færdigheder på havet.

Madens dag ved Hedvigs Hus. Foto: Læsø Kommune

Hedvigs Hus

Hedvigs Hus Lav's arbejder har, ligesom museets eget stået i "tanggens navn". De allerfleste af laugets arbejdsdage er gået med først at tørre og vende tang, inden de hen på foråret kunne påbegynde selve tængningen af den nye sidebygning. Lauget kan være stolte af, at de nåede at færdiggøre tængningen i december måned.

Foruden det store arbejde med at tænge tag, har lauget fastholdt deres tradition med at fejre Valborg Aften og derudover gennemført 4 velbesøgte fortælleaftener, hvor Orla Steffensen har berettet om "Mordet på Evbakken".

LUC (Læsø Uddannelses Center) arrangerede "Madens Dag" i begyndelsen af september på vores

grund omkring Hedvigs Hus. Lauget, der var iført nye "trøjer", sponsoreret af Heintzelmanns Eftf., holdt huset åbent, så de flere hundrede gæster kunne se huset, købe kaffe, kage og rødbedesuppe, eller måske gøre indkøb i museets kiosk, der i dagens anledning havde indrettet en lille filial i huset.

Det blev en dag med mange gæster og god omsætning.

Museumsadministration

Der er sket ændringer i sammensætningen af museets bestyrelse, idet Kay Johannsen midt på året lod sig erstatte af Jens Christian Olesen.

I det forløbne år er der afholdt 6 bestyrelsesmøder.

Det er blevet forsøgt at tage hul på en drøftelse af, hvordan bestyrelsen forestiller sig fremtiden for museet, og dette følges i begyndelsen af 2006 op med et møde, hvor bestyrelserne fra Bådelaugst Ellen, Hedvigst Hus Lav og Museumsforeningen inviteres med.

Vi står overfor kommunesammenlægninger og etableringen af den nye regionsstruktur, hvilket får indflydelse på det totale museumsbillede i landet, med heraf følgende nye samarbejder eller sammenlægninger og ændringer af de økonomiske forhold for alle. Derfor er det vigtigt, at vi inden for museets rammer udveksler tanker og ideer om fremtiden, så museets bestyrelse er godt rustet til i 2006 at udarbejde de kommende 4-årsplaner for museet – de udarbejdes og videresendes til Kulturarvsstyrelsen som hidtil i året efter et kommunalvalg.

Den vel nok vigtigste beslutning i bestyrelsen var nok beslutningen om at igangsætte byggeriet af en ”Servicebygning” ved Museumsgården, og da så Læsø Kommune gav tilsagn om at støtte projektet med kr. 320.000,- gik byggeriet i gang i begyndelsen af oktober måned. Ved årets afslutning er rådhuset stillet op og hele byggeriet skal stå klar til april 2006.

Endvidere besluttede bestyrelsen,

at entreen til museet skulle fastholdes i 2006.

Sidst på året skete så det, at Folketinget besluttede, at der på alle statsanerkendte museer fremover skal være fri entre for børn og unge under 18 år.

Herefter bliver entreen til Læsø Museum i 2006: Voksne kr. 35,-, i grupper på mere en 10 personer kr. 25,-, mens børn og unge under 18 år har fri entre. En rundvisning vil stadig foruden eventuel entre koste kr. 200,-.

I den forbindelse skal det huskes, at en billet stadig gælder til både Museumsgården og Søfarts- og Fiskerimuseet.

De økonomiske midler, som museet i løbet af året har kunnet disponere over, har været sammensat af: Offentlige midler kr. 1.579.097,10, ikke offentlige midler kr. 118.901,26, samt en egenindtægt på kr. 496.540,35.

Ved udgangen af året har vi kunnet konstatere, at budgettet er overholdt.

Statens tilskud var i 2005 34,84% mod 36,94% i 2004.

Personale

Det har været et år med udskiftninger i det faste personale. Judith Christensen fratrådte den 30. juni, og efter længere tids fravær gik Anders Hansen, der havde flexjob, på pension den 30. september.

Den 1. september blev Lili Jepsen ansat som museumsassistent med en arbejdstid på 29 timer om ugen.

Gennem året har museet således været bemannet med: 1 museumsinspektør, 1,2 museumsassistenter, 0,9 museumsmedarbejdere og i åbningssæsonen med yderligere en medhjælper samt kustoder til at varetage billetsalg og betjening af vore kiosker.

Mængden af de arbejdsopgaver, som museet skal udføre, bliver ikke mindre med årene, tværtimod.

Det er en stor opgave at vedligeholde vore gamle ejendomme, og de administrative opgaver beslaglægger, ligesom på andre mindre museer i landet, forholdsvis mange arbejdstimer.

Et lille museum skal jo udføre de samme funktioner som større museer, hvor der er flere til at dele opgaverne.

Det skal derfor igen nævnes, at dette arbejdspress går ud over de lovmæssige krav til museet om indsamling, registrering, bevaring, formidling og forskning – men når det så er sagt, så er vi alligevel kommet igennem året med skindet på næsen.

Kirsten Gjedsted
Museumsinspektør

Museumsforeningen for Læsø 2005

Af Kay Johannsen

Året 2005 har været præget af opbrud: Amter bliver til regioner og kommuner til storkommuner. Læsø bliver tilsyneladende sig selv – men også kun tilsyneladende. Skal økommunen overleve vil det være under streng økonomisk overvågning og med stærkt bindende og restriktive aftaler med andre kommuner. Her bliver forvaltningen af kulturarven næppe en undtagelse. Ansvar for forvaltningen af faste fortidsminder flyttes fra amtet til kommunen. Det kræver ansvarsbevidsthed. Læsø Museum har på linie med Samsø og Ærø i den ny museumslov (2001) opnået en særstatus med et dobbelt statstilskud. Vil Læsø Museum også fremover kunne bevare en særstatus? På fastlandet går spørgelset om de store sammenlægninger af museumsenheder. Centralt argumenteres der for bedre forskningsmiljøer, lokalt vil man kæmpe for at bevare kulturarven netop ”lokalt” med en engageret folkelig forankring. Dette vil Museumsforeningen og bestyrelsen for Læsø Museum også komme til at forholde sig til.

Bevidstheden herom gjorde, at den samlede foreningsbestyrel-

se tog på et kursus arrangeret af Sammenslutningen af Museumsforeninger i Danmark, hvor disse emner blev behandlet. Dagen efter fulgte en ekskursion til Landbrugsmuseet Gl. Estrup.

Indsamling og udstilling af luftfotos og gårdmalerier

Årets store emne, som bestyrelsen pålagde sig selv, var indsamlingen af luftfotos, som vi kender dem fra næsten alle landbohem over sofaen eller skænken. Det viste sig at være en utroligt spændende opgave, idet disse billeder er egnet til rent bogstaveligt at sætte udviklingen på Læsø i et perspektiv over 50 år – ikke bare landbruget, men Læsø som helhed: Landskabet, bevoksning, afgrøder og byggeriet. På samme tid et både nostalgisk og ubesmykket billede af udvikling, afvikling og omlægning indenfor et erhverv, der i mange hundrede år var øens vigtigste.

Hele projektet mundede ud i en fin og velbesøgt udstilling. Billederne blev affotograferet digitalt og vil fremover være tilgængelige i museets arkiv i både fysisk og digital form til glæde for alle der

forsker i øens og slægtens historie. Negativet til Museumsgården blev fundet på det Kgl. Bibliotek, og foreningen kunne forære museet et billede af gården.

Det var nærliggende ved denne indsamlingskampagne også at interessere sig for de gårdmalerier, man blev opmærksom på. Så en sidegevinst blev en smuk udstilling af malerier. Et emne, som vi nok langt fra er færdige med.

Arrangementer i 2005

1. Slægter på Læsø i flere hundrede år d. 29. januar. Slægtsforskeren Kurt Dahl, der har udgivet mange bind om Læsø-slægter, skøde- og panteprotokoller, navneregistre m.m., øste ud af sin viden for et taknemmeligt publikum.

2. Barn i Byrum og Vesterø i 40erne og 50erne d. 3. marts. To læsøboere fortalte om deres barndom i Byrum og Vesterø ledsaget af billeder fra familiens fotoalbum.

3. Generalforsamling d. 25. marts. Efter kaffen blev der vist gamle

skolebilleder, og der blev sat navn på mange små hoveder.

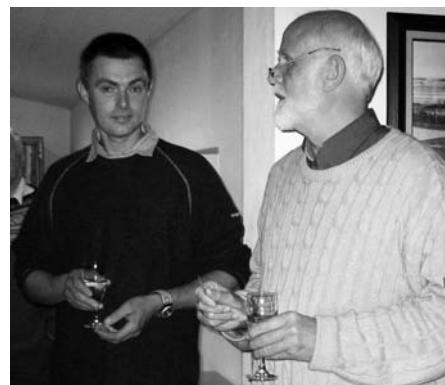
4. "Klunt på Læsø" d. 7. april. Niels Sandgaard præsenterede sin bog: En familiefiktion om Andreas Christian Hoffmann, birkedommerfuldmægtig på Østergård.

5. Folkedansopvisning to gange i juli måned ved Museumsgården i samarbejde med Læsø folkedansere. Desuden blev der mulighed

for en forklaring på dragter m.m. i Sølvrummet.

6. Udstilling: Læsøs landbrug set fra luften i skolens samlingssal d. 20. oktober til d. 22. oktober. En enestående samling af luftfotografier og gårdmalerier af Læsø-gårde gennem 50 år fik 400 mennesker til at trodse de kolde dage i efterårsferien.

7. Læsøs landbrug gennem 50 år

Fra udstillingen "Læsøs landbrug set fra luften."

Herover: Udstillingen åbnedes af Birger Olsen, repræsentant for Landbo-Husmandsforeningen og Kay Johannsen, formand for Museumsforeningen bød velkommen.

Billederne til venstre: De udstillede gårdbilleder blev nøje gransket af publikum. Skolens samlingssal var ideel til denne form for udstilling.

Fotos: Kirsten Larsen

– **set fra luften** d. 20. oktober. Et diasshow med luftfotos af Læsøs landbrug gennem 50 år. Læsøboere fortalte til billederne – 80 tilhørere mødte op.

8. Landbrugets bygninger i Vendsyssel og på Læsø d. 21. oktober. Foredrag og diasshow ved museumsinspektør Niels Bendsen. Efter kaffen fulgte en præsentation af gårdmalere.

Publikationsgruppen

Gruppen har nedsat et redaktionsudvalg til årsskriftet. Det blev igen Harald Thuesen og Jens Chr. Olsen fra foreningen sammen med 2 repræsentanter fra museet, der lægger sidste hånd på Årsskrift 2005. Man har diskuteret udgivelsen af nye publikationer og håber at kunne komme med en ny udgivelse i 2006. Publikationsgruppens medlemmer har på skift deltaget i salget af Læsø-litteratur på 6 markedsdage. Man får en god kontakt til mange af øens gæster og medlemmer, vi ellers ikke ser meget til.

Arkivgruppen

Vi vil gerne sige en stor tak til Edith Thorsen, som i år har beslut-

tet sig for at standse sit arbejde med at passe de faste åbningstider i arkivet. Med en sjælden ildhu, energi og dygtighed har hun gennem mange år støttet arkivets arbejde sammen med de andre i arkivgruppen. Ethvert spørgsmål til arkivet – stort eller lille – blev til en udfordring. Edith helmede ikke før svaret var fundet og museet havde fået en tilfreds kunde. Computeren er hendes daglige arbejdsredskab både i arkivet og derhjemme. Et utal af slægtstavler og mange forskellige dokumenter og protokoller med gotisk håndskrift er blevet renskrevet og gjort tilgængelig for et større publikum. Vi vil komme til at savne dig og den indsigt i arkivets opbygning og dets mange muligheder, som du har erhvervet

dig over mange år. Til gengæld håber vi på at se dig til de faste arkivaftener mange år endnu.

Desværre har også Solveig Hansen meddelt, at hun ikke længere kan stå til rådighed som før, hvilket betyder, at der i øjeblikket kun er Bitten Johansen, som stadig står for de faste arkivaftener om torsdagen.

Museets bestyrelse

Der har været afholdt 5 bestyrelsesmøder i museets bestyrelse, hvor foreningen er repræsenteret med 3 medlemmer. Vi har især været glade for, at det omsider er lykkedes at få en servicebygning op at stå, som skal afløse den midlertidige skurvogn.

Endnu et billede fra foreningens udstilling. På alle genstandene, lampen, fadet, askebægret og æsken, er luftfotos af gårde. Foto: Kirsten Larsen

Somre fulde af lys, sol, saltvand, blå himmel og glade ansigter

Af Per-Bjørn Andreasson

Det var min verden på Læsø med Byrum og "Den gamle Kro" i centrum. Der er selvfølgelig tale om barndomserindringer fra mine sommerferier. Da jeg er født i 1936, kan jeg først begynde at huske noget fra 5 - 6 årsalderen, dvs. under krigen.

Min far og mor var bestemt ikke velhavende. Det var der vist ingen af Bjørn Hansens familie, der var dengang, men til Læsø skulle de om sommeren. Hjem til den store familie.

Rejserne til Læsø

Altså gik turen fra Midtsjælland med tog fra Ringsted mod Frederikshavn, langsomt og med mange stop. Togforbindelsen var usikker og sjælden, så alle vogne var tæt pakket, og det var umuligt at komme på toilettet, så vi børn blev blot holdt ud af vinduerne, når vi skulle - formentlig kun når vi holdt stille.

Et sted, Odense måske, holdt vi ved siden af et tysk troppetog, og jeg sad og stirrede lige over på en ung tysker, der var ved at spise en fisk. Det gjorde et dybt indtryk på mig, at se en person sidde og skelletere

Krohaven, th. ses sandhøjen med glaskugler og sneglehuse. Foto i privateje

en fisk med tænderne fra hoved og til hale på ingen tid. Selv havde jeg det største besvær med fiskeben, når vi fik fisk til aftensmad, hvad vi tit gjorde. Dog, så glad var jeg for Læsø, at jeg ligefrem elskede de "tørrede rødspætter".

En anden sommer cyklede vi til Læsø. Jeg kan i hvert fald huske de lange stræk på den lille stol på min fars cykelstang; af og til siddende i ly under et stort træ i regnvejr eller sovende på uhumske madrasser på

vandrerhjem, hvor i hvert fald et sted et stort hagekorsflag vajede over bygningen.

I Frederikshavn var der ventetid på damperen, men et flot tysk marineorkester gav underholdning oppe i byen. Til min store skuffelse blev der dog ikke noget af at høre på det, for min far førte mig med et fast greb i armen over på modsatte fortovej og udenom.

Til sidst kom så den spændende sejltur med den gamle damper. Den

rullede nogle gange slemt, men jeg havde nu aldrig problemer med søsyge. Det var bare sjovt. Og så kom det hyggelige øjeblik, da vi kunne gå i land i Vesterø med udsigten til strand, klit og de små huse inde i havnen. Damperen lagde bare siden til kajen. Landgangen blev lagt, og en af søfolkene lukkede en lille låge op i damperens stakit. Der var altid en smilende og vinkende familie nede ved damperen for at tage imod. Alle vidste åbenbart besked med, hvem der ankom. Sikke sjovt de snakkede, men jeg kunne sagtens forstå dem, og inden sommerferien var overstået talte jeg vist selv ligesådan.

Den gamle kro og dens beboere

Så kom endelig det dejlige øjeblik, da vi kunne gå ned ad de slidte sten med de gamle opretstående stensøjler og de rustne jernkæder gyngende imellem som rækværk. Den gamle kro med den sjove, fint udskårne gamle dør under det tangtækte tag. Der voksede jo alt muligt deroppe, og morfar gjorde altid et stort nummer ud af at fortælle om, at det var det eneste hus i landet, hvor der voksede et træ over hoveddøren. Det var nu ikke så stort endda, syntes jeg, men det var der da.

Straks man kom indenfor, var man i en eventyrverden. Det brede plankegulv knirkede, luften var kølig

*Den gamle Læsødamper
Foto i privateje*

og lidt indelukket. Gangen og de fine stuer var fyldte med mærkelige gamle kister, hængeskabe, billeder i blege vandfarver eller udklipsark i fint udskårne rammer. Et par steder lå sølvsmykkede damedragter, jo - det lignede godt nok et museum. Til venstre førte en dør ind til et værksted med en mørk og slidt høvlebænk, eller var det blot et stort arbejdsbord fyldt med værktøj. Her havde morfar selv skåret mange af de fine udskæringer, der var på skabe, billeder og paneler rundt om i de lave stuer.

Hvad lavede min morfar, Peder Bjørn Hansen egentlig? Hvad levede familien af? Det kan da ikke være, som jeg troede, af at vise den

gamle kro frem for turister eller gæster. Der var gratis adgang, men det kostede 10 øre at komme ud igen. Han klippede vist også folk af og til. Ja, og så restaurerede han jo møbler. Jeg kan i hvert fald huske, der stod et par ufuldstændige Bornholmerure inde på værkstedet. Han var vist altmuligmand. Men når vi, og alle onklerne, mostrene og tanterne kom på sommerferie, så lavede han ingenting - derimod blev der snakket, spillet lidt violin og drukket kaffe. Altid kom noget familie på besøg, eller også var det os, der skulle rundt på øen på familibesøg.

Når vi så var blevet installeret i det lille kammer bag den fine stue, så var det bare med at komme rundt og bese hele huset. Det gamle køkken, hvor mormor fyrede i et rigtigt komfur med lyng og tørv. Vand hentede hun ude i gården fra en brønd. Senere, da jeg blev større, lærte jeg tavet med at kaste spannen ned i vandet med åbningen først, så spannen kunne blive fyldt. Der måtte armkræfter til for at få den op, men som regel stødte den jo så meget mod kampestenssiderne, at den kun kom halvfyldt op. I en mellemgang stod en kæmpestor rulle fyldt med store sten. Bagved var døren ind til bedstefars kammer, som min mor kaldte det. Her boede altså min gamle krumbøjede oldefar.

Løb vi videre, kom vi ud i udhuslængen. Her var et lille indelukke, hvor en velvoksen gris stod og plirrede med nysgerrige øjne. Herude stod også huggeblokken, og der lå brændet og kvasbunken. Fritgående brune høns gik adstadigt rundt både her og ude i gården. En af dem havde en pibende vejtrækning, akkurat som min mor, når hun havde et astmaanfald. Den var min yndlingshøne.

Solen skinnede altid ude i den lille prydhave med det stride græs og den sjove lille kirkegårdsagtige buksbomshæk omkring "plænen". Der var vist også en lille sandhøj med glaskugler og nogle store sneglehuse. Her i den sandede have mellem stuehusets solfyldte facade og Brugsens mørke bagvæg (den gang lå Brugsen lige foran Den gamle Kro) dyrkedes også kartof-

Mormor og morfar. Foto i privateje

ler. For en dreng fra Midtsjællands tunge jord var det mærkeligt at grave nye kartofler op af sandjord og pille lange biller ud af deres gange gennem kartoflerne.

Tyskerne på Læsø

Om aftenen efter maden var der altid en masse børn og unge mennesker ude på Mejeripladsen i Byrum. Der var nok at se efter, og en bette knægt ovrefra blev ikke rigtig regnet for noget, så det gjaldt om at holde lav profil. Men en aften fik jeg da også en ordentlig skræk i livet - tre tyske soldater kom slentrede ned ad gaden. De var vel også ude og nyde det gode vejr. Jeg havde netop stået og hørt på en tre-fire unge menneskers pralehistorier. Tyskerne var kun lige passeret, da en af pigerne sendte en spytklat efter dem, dog uden at ramme. "Nej, hvor var det modigt". Der gik lige nogle langsomme sekunder før den ene af tyskerne, en ret lille mand, drejede rundt og styrede lige hen mod pigen, der derefter fik sig et ordentligt møgfald på tysk. Han var gal, og jeg var dybt rystet og løb alt hvad jeg kunne ind til min far og mor, hvor der var trygt og godt.

Men ellers mærkede jeg ikke meget til tyskerne på Læsø om sommeren, bortset fra en enkelt gang, der dog har gjort et uudsletteligt indtryk, selv om det var den mest fre-

delige konfrontation, som tænkes kan. Jeg elskede at bade ved Vesterøstrand og havde forberedt mig hjemmefra med hvilke små skibe, jeg ville medbringe, lavet bøjer af gamle badmintonbolde, lavet fiskenet osv. Der, hvor der løber en lille bæk ud i vandet, var det ideelt at bygge små havne, søer og dæmninger. Der kunne jeg så lege i timevis, mens min far og mor tog solbad i klitterne.

Uheldigvis kom en mand, der lige havde badet hen til mig. Jeg var ikke i tvivl om, at det var en af de tyske soldater pga. hans lange grønne militærbukser. Han ville have mig til at skylle sine badebukser op ude i vandet. Og når en voksen beder mig om det - ja, så adlyder jeg jo. Men mere skulle der ikke til, før skammen skyllede ind over mig. Skamfuld luskede jeg op til min far og mor; og selv om de ikke sagde noget, lå skammen som en knude i maven resten af dagen. Ellers var der ikke mange skyer på himlen i mine barndomserindringer.

Turene ud i naturen

Hvor var der skønt inde i Kærene, når jeg fik lov til at køre med min onkel Tinnus fra Remmerne for at hente en jerseyko eller to, som han havde derinde. Han kørte altid, fordi den store mand havde svært ved at trække vejret. Mens han fik samling på dyrene, kunne jeg med

fryd og med bare tær soppe i det varme vand på den lidt dyndede sandbund.

Men andre ture kunne gå sydpå ud over Rønnerne. Dengang var der vist ingen turister, så Bjørn Hansens familie lavede selv en tur i et par stive hestevogne. Det var utroligt spændende, sådan at køre med hestene ud i vandet helt til Hornfiskrøn. Nogle af mine onkler sprang af vognen og vadede i vandet ved siden af vognen. Det var mere, end hvad jeg kunne, dertil var vandstanden lidt høj, og jeg ville være kommet agterud. Ude på øen skulle madpakkerne nydes, og herfra har jeg en erindring om min onkel Julius fra Sdr. Skole, der vandrede rundt om os med en strandblomst i hånden, højt syngende: "Lille soldat, der vendte hjem fra krigen og bum, bummelum - -". Han kunne hele sangen udenad.

Oplevelser med tobakken

Tangtage gav mig min første oplevelse med det at ryge "tobak". Jeg tilbragte meget af min tid nede på Alsdybgård, hvor min fætter Stanley og jeg kunne lege hele dagen ude ved vandhullet. Af mudder lavede vi soltørrede mursten, som så skulle sejles over vandet til byggepladsen. En aften havde vi så lavet os piber af overskårne kastanjer, hvor pibemundstykket var en stump blyant, som det var lykkedes

os at presse blyet ud af, men hvor skulle vi få tobak fra? Det var ikke sådan at få fat i – de voksne passede godt på det, men der var masser af tang på huset, og det lignede. Tændstikker lå inde ved komfuret. Måske er det sådanne forsøg, der gjorde, at jeg aldrig blev storryger. Nej, det smagte bestemt ikke godt. Men det gjorde det til gengæld den dag elektriciteten gik i Byrum. Min onkel Tage havde iskiosk og café inde i det "nye" hus på kroen, så der var en hel dag, hvor alle bare kunne komme og spise alt det gratis is de kunne – hvilket paradis.

Turistbesøg fra Amerika

Men årene gik, og efter krigen begyndte "turisterne" at komme. En sommer fik vi besøg af en større gruppe amerikanske lærerinder. De var vist på en slags konference i København. Muligvis har en af mine "læreronkler" også været med. Men disse 12 - 15 kvinder kunne da så også lige smutte til Læsø, for at se hans hjemstavnsø. Stort postyr i familien. Der blev vist rundt og snakket "amerikansk", det bedste man kunne, og af en eller anden grund fandt de på at kravle op ad stigen, der på Den gamle Kro stod lænet op ad tangtaget. Nu var det så mærkeligt, at en af kvinderne var sort og endnu mere mærkeligt, at se onkel Julius stå og skubbe bagpå, for at få hende op på taget. Det har nok ikke været nemt, for

der slap en pæn vind fra hende deroppe på taget. Ja, det er de mærkeligste ting, man kan huske.

Det gjorde også et vist indtryk på mig, så overlegent de så på sådan noget som færgetiderne. Åbenbart passede det dem ikke rigtigt at vente på den ordinære afgang, eller også kunne de ikke drysse sig færdige til en. I hvert fald endte det med, at de lejede en hel færgeafgang for sig selv til Frederikshavn for at nå tilbage til København. Se, det var jo noget, der ville noget.

Åh, hvor havde jeg dog mange dejlige oplevelser, også senere i livet derovre på Læsø. Jeg kunne blive ved - store naturoplevelser, som f.eks. den totale, larmende stilhed en aften oppe ved Storedal - den fuldstændige mangel på lyd; en lang vadetur ud syd for Hornfiskrøn i roligt og mildt solskinsvejr, så langt ud, at jeg ikke kunne se land, kun fatamorgana af noget, der lignede skibsvrag. Men desværre dør ens familie efterhånden som tiden går. De lever kun videre i erindrings varme lys. Men præg blev vi af Læsø, vi efterkommere af de, der boede der, så meget at øen stadig bor i os. Den betyder noget helt særligt for os. Det er stadig bevægende at komme sejlene ind mod den lave ø derude i havet.

FN 162 "ELLEN" fylder 100 år i 2006

Af Henrik Autzen, formand for bådelaugget "ELLEN"

Lidt historie

Museumsskibet FN 162 "ELLEN" blev bygget i Vesterø i 1906 på skibsbygmester O. Dolmers Værft, og fik dengang navnet "FRI". Stabelafløbningen skete onsdag, d. 8. august.

Skibet beskrives dengang som "sejlskib (m/jagtrigning) med hjælpemotor og med brønd og hjælpeskrue. Middelfyldig bov, glat stævn. Hækbygget med halvrundt spejl. Bygget på kravel af eg. Ufuldstændig inderbeklædning. Forsynet med petroleumsmotor på 10 HK. Fast skrue med 2 stilbare blade fra fabrikken "Dan", P. Jørgensen, København".

Skibet var registreret som fiskerfartøj. Længden var 9,88 meter, bredden 3,90 meter og dybden 1,68 meter. Bruttoregistertonnagen var opgjort til 10,89 BRT og nettoregistertonnagen til 2,98 NRT.

Prisen for fartøjet var kr. 3.000.

Desværre findes der ikke skibstegninger af fartøjet; men Læsø Museum har tegninger af et søsterskib, så man kan få et indtryk af "ELLEN"s oprindelige udseende.

De første 2 år fiskede skibet fra Anholt; men siden 1908 har skibet

Den "gamle dame" med sit ny styrehus, klar til at fejre sin 100 års fødselsdag. Foto: Læsø Museum

fisket fra Vesterø med forskellige ejere og under forskellige navne.

"ELLEN"s sidste aktive fiskeskipper, Henry Vistrup "gik i land" i 1987 og solgte i 1989 skibet til Læsø Museum. Fartøjet er i dag registreret som "Sejlskib med hjælpemotor (Fiskerfartøj)".

I forbindelse med museets køb

af "ELLEN" blev der d. 26. januar 1989 afholdt stiftende generalforsamling for Bådelaugget "ELLEN" på Vesterø Sømmandshjem. Bådelaugget står for den daglige drift og vedligeholdelse af skibet.

Formålet med "ELLEN" er at holde hende i den udrustningsstand, som

hun var i, da hun ophørte som erhvervsfiskefartøj. Det er således ikke tanken, at "ELLEN" skal føres tilbage til det oprindelige udseende i 1906.

Herudover er det bådelaugets mål, at så mange som muligt får den oplevelse, det er at sejle med "ELLEN". Endvidere forsøger bådelauget at komme ud at fiske med snurrevoddet 2-3 gange om året. I april måned 2002 blev "ELLEN" erklæret for bevaringsværdigt fartøj af Skibsbevaringsfonden.

"ELLEN" har tidligere båret disse navne:

"FRI"

"INGRID"

"ELLEN MARGRETHE"

Vedligeholdelse/renovering

Siden "ELLEN" kom ind under Læsø Museum, er der sket en løbende vedligeholdelse og renovering af skibet. Der bliver foretaget en årlig kølhaling i maj/juni måned på beddingen i Vesterø, hvor også de nødvendige, mindre vedligeholdelsesarbejder bliver foretaget. I forbindelse med kølhalingen bliver også de regelmæssige inspektioner fra Søfartsstyrelsen foretaget.

Så "ELLEN"s skrog er i god og sikkerhedsmæssig forsvarlig stand, men der er til stadighed renoveringsopgaver at tage fat på.

I 2002 gennemgik kyndige skibstømrere og smede behovet for renovering og kom frem til følgende opgaver i prioriteret orden:

1. renovering af styrehus
2. renovering af ruf over lukaf
3. renovering af lukaf
4. renovering af ruf over maskinrum

Til illustration af de særlige forhold, der skal tages hensyn til ved renovering af bevaringsværdige skibe, følger her en nærmere beskrivelse af ét af projekterne.

Renovering af styrehus

På baggrund af den nævnte prioriteringsliste gik museet og bådelauget i gang med planlægningen og etablering af det nødvendige økonomiske fundament.

Processen startede med et bestyrelsesmøde i bådelauget d. 29. oktober 2002, hvori skibsteknisk konsulent i Skibsbevaringsfonden, Tom Rasmussen og museumsinspektør Kirsten Gjedsted deltog.

Tom Rasmussen redegjorde for Skibsbevaringsfondens generelle holdning i forbindelse med renovering/udskiftning/fornyelse af bevaringsværdige fartøjer. Udgangspunktet var, at så meget som muligt skulle bevares og genanvendes, således at den kulturhistoriske fortællerværdi kunne fastholdes.

Arbejdet skulle være virkeligheds-

tro, hvilket vil sige, at skibet ikke måtte ændre udseende i forhold til, da det var erhvervsaktivt.

Arbejdet skulle være materiale-tro, hvilket indebar, at restaureringen skulle udføres med datidssvarende materialer. Eg skulle erstattes med eg, beg og værk med beg og værk, messingskruer med messingskruer, firkantmøtrik med firkantmøtrik osv.

Arbejdet skulle være håndværks-tro, således at alle detaljer såsom beslag og rigning blev udført med tidstypisk forarbejdning og form. De udskiftede dele skulle være nøjagtige kopier af de gamle og med de samme dimensioner.

Med dette som udgangspunkt bad Læsø Museum fhv. beddingsejer, skibstømrer Hans Petersen foretage en besigtigelse af styrehuset med henblik på renovering. Denne besigtigelse blev udført d. 31. oktober 2002 og resulterede i en rapport af 11. november 2002.

Læsø Museum indgik aftale med skibstømrer Mogens Vilsen, Vesterø om renoveringen af styrehuset.

Fredag, d. 3. oktober 2003 blev "ELLEN" rigget af med henblik på, at styrehuset skulle løftes i land. Mandag, d. 6. oktober blev styrehuset bragt op til værkstedet, hvor renoveringen skulle foregå.

Princippet i renoveringen blev, at der over en ny bundramme blev opbygget et nyt styrehus, hvor så mange materialer som muligt fra

det gamle styrehus blev genbrugt.

Renoveringen forløb planmæssigt, og et totalrenoveret styrehus kunne sættes på "ELLEN" i maj måned 2004.

Øvrige renoveringsopgaver

I 2005 er ruffet til forlukaf'et blevet gennemgået og repareret, så det er blevet tæt. I selve lukaf'et er skuffer, skabe og låger blevet gennemgået og renoveret, og planen er, at hele det indvendige lukaf skal males i løbet af foråret 2006.

I hele perioden, hvor "ELLEN" har tilhørt Læsø Museum, har motoren fungeret uden væsentlige problemer. Vi har ikke nogen formodning om, at den ikke også vil gøre det i den kommende tid, men der er trods alt tale om en maskine, der har mere end 40 år på bagen. Hvis motoren blev brugt hver dag, var det nok ikke noget problem, men da "ELLEN" trods alt kun er på sejlads i meget begrænset omfang, kan man godt forestille sig, at den megen stilstand kan medvirke til, at motorens restlevetid bliver begrænset.

"ELLEN"s fremtid

"ELLEN" er nu i en stand, der gør, at hun i mange år endnu vil kunne fungere i sin nuværende funktion som udflugtsfartøj til Ndr. Rønner og som snurrevodsfiskekutter.

Der vil selvfølgelig fortsat være behov for en årlig kølhaling og løbende vedligeholdelse; men der vil

Renoveringen begyndes i 2004—styrehuset løftes af. Foto: Læsø Museum

nok ikke blive de voldsomme renoveringer.

"ELLEN" kræver et dagligt tilsyn, når hun ligger i havnen. Hun kræver arbejdskraft, når der skal kølhales, og hun kræver arbejdskraft

og kendskab til maskine, når hun skal sejle.

Igennem de forløbne år har bådelaugets bestyrelse stået for den daglige drift og vedligeholdelse af "ELLEN". Hidtil er det lykkedes at opretholde en bestyrelse med det

fornødne kendskab til "ELLEN"s drift.

Bestyrelsen har desværre måttet erkende, at det igennem de sidste par år har været umuligt at skaffe nye bestyrelsesmedlemmer med det fornødne kendskab til sejladsen og fiskeriet med "ELLEN".

Som situationen ser ud i øjeblikket (efteråret 2005), ønsker de nuværende bestyrelsesmedlemmer i

bådelauget ikke at fortsætte efter 1. januar 2007. Bådelaugets bestyrelse vil derfor selvfølgelig fortsætte bestræbelserne på at hverve kyn-dige medlemmer til bestyrelsen, så "ELLEN" fortsat kan være et bindeled til Læsøs tidligere meget vigtige fiskerierhverv.

"ELLEN" er en vigtig - og integreret del af formidlingen af Læsøs historie over for øens unge generation og vore gæster. At sejle med

"ELLEN" som besætning giver mange positive oplevelser. Passage-erne er altid positive og glade mennesker, der er opsatte på at få en oplevelse, hvad enten det er en tur til Ndr. Rønner eller en pilketur.

Min afslutning skal derfor være en opfordring til, at interesserede kontakter bådelauget med henblik på at tage udfordringen op omkring en fortsat drift af "ELLEN" som et stykke kulturformidling.

Større arbejder udført på "ELLEN":

1993: Ny mast og rig

1994: Ny skruesaksel

1995: Redningsflåde,
ny forstævn/palstøtte,
fornyelse af alle
planker i forskib fra
stævn til stød

1997: Nyt storsejl,
nyt tovværk

1998: Ny køl,
ny dam/damtragt/
damdæk,
ny hæk

Ejere:

Søren Christian Sørensen, Anholt
Peder Chr. Pedersen Jerup, Læsø
Oscar Emil Wiis, Læsø
Niels Peter Jacobsen
Jul. P. Jacobsen
Otto Jacobsen
Peter Møller
Svend Aage Møller
Henry Vistrup
Læsø Museum

Tyveri af tørfisk fra skipper Anders Thurens gård i Vesterø

Af Edith Thorsen

“Den 29. November 1795 strandede Kaptajn Lorenz Christian Angell med sit Skib, Briggen Marie Cathrine af Bergen, ved Nordre Røner. Han var på vej fra Bergen i Norge til Stockholm i Sverrig med en Ladning Tørfisk samt en Del Faare- og Lammeskind.”

Sådan berettede birkedommeren på Læsø, Lars Hess Bing, i sin bog fra 1802.

Lasten af tørfisk i det strandede skib blev efter bjergningen bragt til skipper Anders Thurens gård i Vesterø sogn - gården er den nuværende ejendom på Kongevejen 19 og fisken blev opmagasineret i et af de nordre udhuse.

Et par måneder senere, i februar 1796, opdagede to tjenestepiger, Karen Estrup og Margrethe Bertelsdatter, at der i den østre ende af udhuset, næsten skjult af tangtaget, var brækket hul ind til de indstrandede tørfisk. De berettede det til deres madmoder, Madam Thuren, som straks anmeldte sagen til birkedommer Bing.

Samme dag mødte birkedommeren op ved Anders Thurens gård med to vidner, sognefoged

Birkelygård, foto: Læsø Museum

Christen Cortsen og Bøje Pederesen. Ved nærmere eftersyn fandt de ud af, at der var tale om tyveri af mange fisk. Vidnerne skønnede i vægt omtrent 2 skippund (1 skippund = 160 kg., altså 320 kg. fisk). Niels Lindgaard var mødt op på strandingskommisær Hedemarks vegne, som den der var ansvarlig for strandingsgodset overfor Kaptajn Angell. Han beordrede straks hullet i væggen tilmuret.

Efter en undersøgelse fandt man

ret hurtigt frem til, at Søren Bertelsen Dam, kaldet Søren Bertel, måtte være impliceret i tyveriet, og birkedommeren gik med to nye vidner, Chresten Rikken og Søren Poul, til hans bopæl. Søren Bertel boede i Rimmensgaard (Sdr. Skolevej) med sin kone, Maren Clausdatter, som var ejer af gården. Efter nogen snak måtte han indrømme, at han tid til anden havde ”udpractiseret” ca. 14 lispund gråsej (1 lispund = 8 kg.) fra Anders Thurens

pakhus. Dem havde han solgt til en købmand i Sæby ved navn Aabel; men i mellemtiden havde han opmagasineret dem hos sin bror Lars Bertelsen Dam – Lars Bertel Dam boede i gården, der nu hedder Birkelygård.

Hermed begyndte så mandag den 29. februar 1796 et politiforhør, der blev nedsat på tinghuset i Byrum. Her blev forhørt, foruden Søren Bertel, hans bror Lars Bertel og hans far Bertel Dam, hans søster Karen Margrethe Bertelsdatter, gift med Riis Ottosen på Risenborg, Bjørn Joensen som boede i Skrok-hult, sognefoged Niels Stidsholt i Himmerig, Cristen Remmen, Mads Dam, Poul Sandt også Skrok-hult, Johanne Gai, Strandvejen 23, og Margrethe Bertelsdatter Søraa, hos madam Thuren.

Poul Sandt og Mads Dam forklarede: "At omtalte Hul i Anders Thurens Udhus, efter deres Skjøn, var $\frac{1}{2}$ Alen bredt og $\frac{3}{4}$ Alen højt og neppe saa stort at et ført Men-neske kunde komme derigennem, men rimeligt, at den Fisk som er udprakticeret, er udtaget med Hæn-derne, og naar dette ej kunde række da med en dertil anrettet Krog."

Nu blev Bjørn forhørt, som forklarede, at han en aften for 14 dage siden gik hjemmefra og hen til Else Thuren, Vestergaard, Kongevejen 25. Da han kom forbi Anders Thu-rens udhus med tørfiskene, syntes han, at der foregik noget mistæn-

keligt der, og da han kom nærmere, så han, at der gik en mand der, som sagde til ham: "Gaa Du din Vej!" Han mente at genkende Søren Ber-tels stemme. Da han senere på afte-nen gik hjem igen, var alt roligt.

Birkedommer Bing forhørte der-efter Niels Stidsholt. Han havde sidste tirsdag aften sent været ude for at kalde beboerne sammen til søforhør og mødte på vejen Søren Bertel og hans kone. Niels spurgte dem om, hvor de skulle hen så sil-de på aftenen. Søren havde en sæk under armen og forklarede, at de var på vej til hans bror Lars Bertel, som boede på vejen mod Anders Thurens gård.

Nu blev Søren Bertel fremstillet og birkedommeren spurgte:

- 1) Hvor gammel? – Svar, omtrent 36 Aar.
- 2) Hvor født? – Vesterø Sogn.
- 3) Om han har været længe gift og om han har Børn? – 4 Aar, har 2 smaa Børn.
- 4) Naar gik sidste gang til Alters? – for omtrent 3 Uger siden.
- 5) Om han nogen sinde har været sigtet for og dømt for Tyveri eller Forbrydelse?

Søren svarede, at han ikke her på øen havde været sigtet, men i København for 5 år siden blev han ved Hoff- og Stadsretsdom dømt for tyveri på en kinafarer, Charlotte Amalia, ført af kaptajn Widt: "At arbejde i Rasphuset et halvt Aar; men med Ansøgning til H. Kongl.

Majst. blev siden Straffen aller naa-digst befriet."

Videre fortalte Søren, at det ikke var ham, der havde brækket hullet i muren, for det var der allerede før-ste gang han kom dertil. Den aften, da Bjørn Joensen traf ham på ste-det, gik han hjem igen uden at tage noget med sig. Herefter havde han tre gange om aftenen eller om nat-ten udpractiseret fisk af hullet en-ten med hænderne eller ved hjælp af en krog. Sidste gang var den af-ten, da han og hans kone traf Niels Stidsholt på vejen. Maren gik hjem igen, mens Søren fortsatte hen til Anders Thurens udhus og tog den sidste sæk fisk med sig hjem. Lør-dag aften bragte han så hele lageret hen til broderen Lars Bertels gård, hvorfra det var planen, at det skulle bringes videre til købmand Aabel i Sæby. Prisen var 29 skilling pr. lispund. Det kunne blive til 4 rigs-daler, 1 mark og 6 skilling.

En helt anden sag kom nu frem, idet Søren Bertel blev bedt om at redegøre for sin færd i Østerby, da Kaptajn Jacobsen fra Lauvigen i Norge indstrandede ud for stedet Leergraven i Østerby. Søren var da med som bjerger ved bjergningen af en ladning af brædder og kak-kelovne.

"Om han ikke stjal et Silketør-klæde fra Pigen Kiersten Jensdat-ter Therben uden hendes Villie og Vidende? Svarede jo, Tørklædet laa paa Sengen, og han tog det, -

det var i Januar, siden gav han det til sin Niece, Datter af Jens Gaarn og han Søster Karen Bertelsdatter Dam.”

Birkedommeren spurgte nu Søren Bertels bror, Lars Bertel, hos hvem fiskene nu var opbevarede, om han kendte noget til, hvor Sø-

ren havde fiskene fra - Lars Bertel erklærede sig aldeles uvidende om tyveriet, indtil Søren selv tilstod det. Han troede, at Søren havde købt dem af bjergerne!

Ingen af de øvrige vidner havde kunnet bringe mere frem om sagen. Alle erklærede sig aldeles uvidende

om hændelsen. Imidlertid efter det i Dag passerede og Søren Bertels egen Tilstaaelse: ”At have begaaet Tyveri paa 2 Steder, hvoraf det begaaede i Skipper Thurens Gaard er Hovedgjerningen og kvalificeret Forbrydelse, saa blev Forbryderen i Hans Majestæts Navn forkyndt Arrest paa hans Person og for det første, indtil videre Ordre fra Stedets Amtmand Hr. Justitsraad Lybecker, indsat i det øverste Arrestkammer og paalagt de sædvanlige Arrestjern samt Døren tillukket og Arrest Vogteren Christen Ringe tilkaldt at have nøjagtig Tilsyn med ham.”

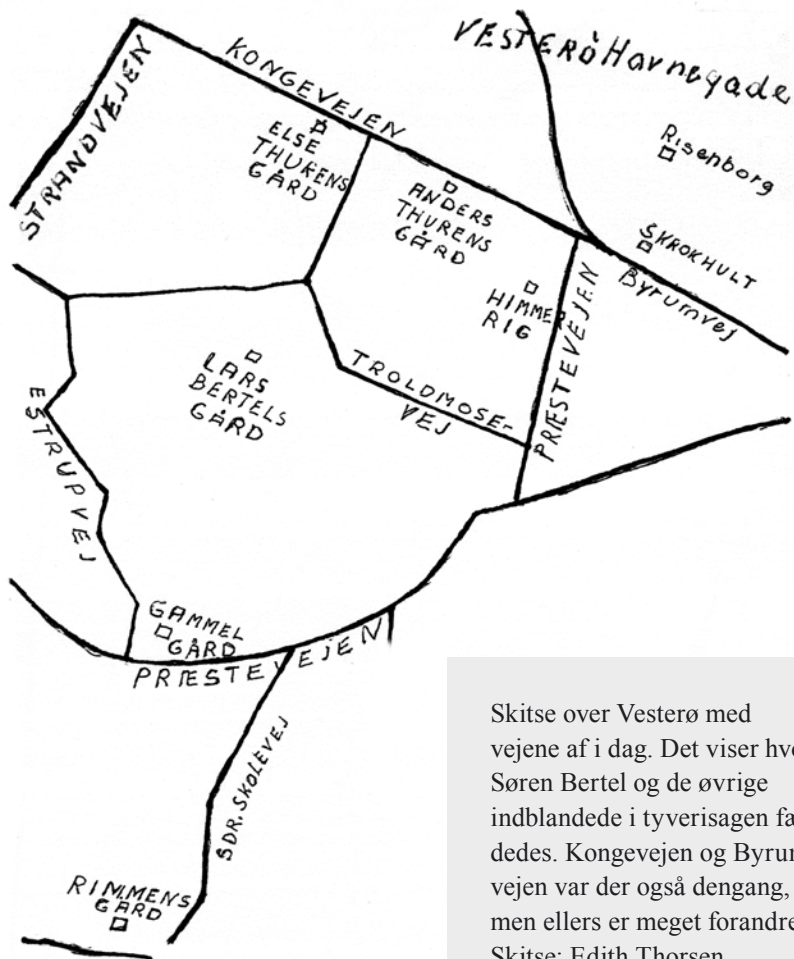
Og hermed sluttede forhøret.

To dage senere, onsdag den 2. marts, blev der holdt nyt forhør i tinghuset i Byrum.

Birkedommer Bing havde den dag indkaldt som vidner, Chresten Cortsen og styrmand Torup.

Søren Poul, føreren af postbåden mellem Læsø og Sæby, var indkaldt til afhøring og bekræftede sin tilstedeværelse i lørdags som vidne ved afsløringen af Søren Bertels tyveri af tørfisk og anbringelsen af disse hos Lars Bertel. Men Søren Poul forklarede, at han om mandagen i ugen før var blevet tilbudt at købe et knip tørfisk af Søren Bertel. Søren Poul havde svaret, at han ikke førte flere fisk over til fastlandet. Andet vidste han ikke, som kunne bidrage til sagens opklaring.

En tolv års pige, Dorethe Hansdatter boede med sin mor, enken

Skitse over Vesterø med vejene af i dag. Det viser hvor Søren Bertel og de øvrige indblandede i tyverisagen færdes. Kongevejen og Byrumvejen var der også dengang, men ellers er meget forandret. Skitse: Edith Thorsen

Else Andersdatter, i den nuværende Gammelgård i Vesterø. Hun forklarede, at hun sidste mandag morgen havde haft et ærinde for sin mor hos Else Thuren på Vestergård, Kongevejen. På vejen hjem tværs over Lars Bertels mark ved Birkelygård fandt hun nogle bundter fisk. Da hun kom hjem og fortalte det til sin mor, var Anders Thomsen i Hvent og Lars Hjørring der. De forklarede birkedommeren, at de efter pigens beretning gik op på Lars Bertels mark og under et træ fandt de 9 bundter tørfisk med lige stor afstand til Anders Thuren og Lars Bertel. Fiskene lugtede stærkt af røg, som tydede på, at de havde været i et røghus. De fik fiskene bragt op til Else Thurens, hvor de blev vejte til 13 lispund og 11 pund – 109 ½ kg.

Lars Bertel nægtede al kendskab til fiskene, og han anede ikke, hvordan og hvornår de var kommet til findestedet, hvor han kun kom i sommertiden, der var ingen almindelig vej dertil. Han mente de måtte være anbragt af onde mennesker, der ville bringe ham i fortræd. Også Lars Bertels erklærede sig ganske uvidende om de fisk, der lå i deres hus og på deres mark.

Lars Bertels kone erklærede sig aldeles uvidende om de stjalne fisk, både fra huset og marken.

Søren Bertels kone Maren Clausdatter oplyste, at hun var hen ved 30 år og gik til alters for omtrent

3 uger siden. Hun kendte intet til hendes mands tyveri af tørfisk fra Anders Thurens gård. Hun havde godt nok set fisk, som Søren Bertel havde bragt til gården; men vidste ikke, af hvem han havde fået dem, og havde heller ikke spurgt ham derom. Hun kunne ikke give nogen klar besked om Søren færdens ved nattetide de sidste 14 dage. De havde ikke noget ur i huset!

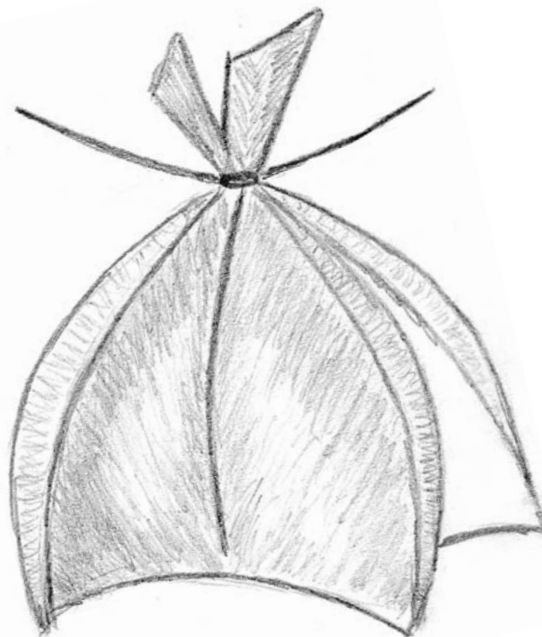
Kirsten Jensdatter fra Østerby fik forevist et silketørklæde og hun kunne bekræfte, at det var det samme som forsvandt, dengang Søren Bertel logerede hos hende i forbindelse med Kaptajn Jacobsens Stranding ud for Leergraven i Østerby.

Til sidst blev arrestanten fremstillet og spurgt, om han havde stjå-

let flere fisk end de, som lå i Lars Bertels hus, dette nægtede han. Ligeledes erklærede han sig uvidende om, hvem, der havde stjålet de fisk, der blev fundet på Lars Bertels mark. Trods alvorlige formaninger fik man ikke flere tilståelser, og Søren blev igen anbragt i sin arrest og pålagt de sædvanlige jern fra hånd til fod og forhøret sluttede.

En måned senere, onsdag den 6. april, holdt birkedommer Bing et nyt forhør, hvor sognefoged Christen Cortsen og Thøger Lauersen var vidner. Sagen var den, at dagen før om morgenen anmeldte arrestforvarer Chresten Larsen Ringer, at Søren Bertel i løbet af natten var undvejet fra arresten i tinghuset i Byrum. Arrestforvareren forklarede, at han sidst havde set

Tørfisk på snor

fangen aftenen før ved 7-8 tiden. Han havde da de sædvanlige arrestjern på. Hans kone bragte ham lidt at spise og gik straks igen. Der var stille og roligt, og Søren sagde, han ville lægge sig. Næste morgen – forklarede Chresten – da han kom til sædvanlig tid, klokken 6, fandt han væggen mellem forstuen og arresten gennembrudt og Søren Bertel borte. På bordet i rummet lå arrestjernene aflåsedes og ubeskadigede. Hullet i væggen, der var opført af ”hiemslaget Leer Sten indlagt ikkun enkelt med Leer”, var ½ alen højt og ¾ alen bredt, og her igennem var Søren altså kommet ud i forstuen, havde brækket låsen på yderdøren op og låst igen efter sig, da han forsvandt.

Man stod temmelig uforstående over for måden, hvorpå Søren var undsluppen uden hjælp af værktøj, og dette fandtes der intet af på stedet.

Alt dette fik birkedommer Bing samme morgen besked om, da han var på rejse til Østerby. Han sendte straks ordre til alle tre sognefogeder på øen om, at bekendtgøre for borgerne, hvad der var sket, og at ingen måtte ”huse eller hæle Søren Bertel – langt mindre fordriste sig til at sejle ham bort fra Øen”. Endvidere skulle der sættes vagt ved stranden, hvor bådene lå, for at forhindre ham i at stjæle en båd og flygte.

Men ved hjemkomsten fra Øster-

by fik birkedommeren om aftenen at vide, at Søren sikkert var stukket til søs med det samme efter flugten fra arresten, eftersom Bjørn Joensens båd samme nat forsvandt ved Vestre Strand.

Bjørn Joensen blev nu forhørt, og han forklarede, at han sidste mandag lånte sin båd ud til to mænd til fiskeri. De kom hjem igen ved solnedgang og lagde båden ud på havnen med dens redskaber og i øvrigt alt behørende og 1 mast, vanter, stag og fall. Men i går morges klokken 8, da han kom til stranden, var båden væk. Desuden forklarede han, at vejret var godt natten til tirsdag, og det blæste lidt fra sydvest, og han anså det for muligt for Søren Bertel at lette båden ud af havnen alene – at optage ankeret og dræget og derefter at sejle af sted, og med den vind ville det være lettere at sejle til Sverige end til Jylland. Bjørn Joensen blev spurgt om, hvor meget hans båd var værd, og om den havde særlige kendetegn, og han svarede, at båden var hans levebrød, for med den skulle han tjene føden til sig selv og til kone og børn. Dens sande værdi mellem brødre var sikkert 30 rigsdaler; men han ville ikke sælge den, om han så blev budt 50 rigsdaler. Den kunne føre en last på 13 til 14 lispund, var bygget med jernklinker i bunden og de to øverste bord hæftet med træ-nagler. På årerne, på roret og stagerne stod B.J.S.

Til sidst blev der noteret, at arrestanten Søren Bertel, ved sin undvigelse fra tinghuset i Byrum, var iført en mørkeblå kavaj, en rund hat, et par korte strikkede vanter på hænderne, blå klædes bukser, hvide uldstrømper og sko med spænde i. ”Han er høj af Statur, (---) af Skulder og Ben, har langagtigt Ansigt, mørkt Haar og Øjenbryn.”

Der var nu ikke flere oplysninger at indhente om Søren Bertels borttrømmelse og forhøret sluttede her.

Underskrevet af: L.H. Bing,
T.Lindgaard
P.C. Cordtzen

Historien om et “Plesner-træ”

Af Frede Bak

De sidste linier i artiklen ”Lærer Plesner” i Årsskrift 2004 lyder sådan: ”De træer, Plesner plantede i Læsøs sandede jord, er vel for længst fældet eller gået ud,”

Denne antagelse holder ikke. Dokumentation for, at i alt fald ét af Plesners træer stadig lever i bedste velgående, findes den dag i dag i Karen Jensens have – nabo til missionshuset i Byrum.

Historien er følgende:

Engang i året 1877 besluttede Simon Peter Jensen (1838-1910) at købe et nyt pæretræ hos lærer Plesner. Simon Peter ville have sin syvårige søn, Simoni (1870-1944), med sig på turen til Hals skole. Simoni var ganske vist ikke meget for at besøge en lærer. Han stod lige for at skulle i skole, og ældre kammerater havde fortalt ham, at lærere ikke var de mest spændende personer at nærme sig.

Simoni tog nu med på indkøbs-turen. Faderen var jo lige i nærheden, så der skete nok ikke noget.

Pæretræet blev valgt ud, båret hjem og plantet i haven syd for stuehuset. Træet slog rod og vok-

sede sig rigtig stort og gav hvert år de dejligste pærer.

Sådan er det gået gennem fem generationer, og almanakken viste efterhånden 2004.

En skøn sensommerdag det år gik Karen ude på den store plæne, hvor Plesners pæretræ står i midten. Plænen var lige blevet slået. Nu skulle der kun fjernes et par græstotter om træets fod.

Karen klippede totterne og gik så lidt væk for at betragte sit værk, før hun skulle i gang i et nærliggende bed.

Så skete det. En stor tung gren med mange næsten modne pærer brækkede af det gamle træ og landede det sted, hvor Karen få sekunder tidligere havde opholdt sig.

Plesner var et godt menneske med et hjerte, der bankede varmt for næsten.

Pæretræet på plænen hos Karen i Bøgelund synes at slægte ham på. Det ca. 130 år gamle træ, er stadig et godt træ – forstået på mere en én måde.

Pæretræet som Simon hentede hos lærer Plesner. Foto i privateje

Peter Christian Nejst: Skolelærer i Hals 1835-1843

Af Arnt Jerup Wiis

Her følger 3. af 6 beretninger om Læsø Skoles historie
Fra perioden 1739 til 1849, skrevet af Arnt Jerup Wiis.
Den 1. beretning er trykt i årsskrift 2003, den anden i 2004.
Se også artiklen om Christen Kiil i årsskrift 2000.

Hals Skole. Foto: Læsø Museum

I 1834 havde der været visse problemer med skolelærer Jens Peter Møller i Hals, og da samtidig Poul Palmer efter kun ét års ansættelse i Vesterø havde frasagt sig skolelærergerningen dér, mente skoledirektionen at kunne slå to fluer med ét smæk ved at flytte Jens Peter Møller til Vesterø, hvor han begyndte den 1. december, 1834.

Havde den høje skoledirektion med domprovst Schjødte som udfarende kraft løst et problem i Hals skoledistrikt ved at forflytte Møller til Vesterø, havde den dog kort tid efter skaffet sig et større ved at ansætte Peter Christian Nejst.

Nejst kom fra en stilling som skolelærer i Nørre Bindslev. Han havde kunnet fremvise et kaldsbrev fra 1822, en attest fra bispens i Aalborg fra samme år, samt, hvad der måske har været allervigtigst for domprovst Schjødte, en attest

for duelighed i indbyrdes undervisning.

Det mærkelige er, at Nejst, i mod-sætning til alle de hidtidige skolelærere på Læsø, åbenbart ikke har skullet ansættes på prøve, eller konstitueres i stillingen. Den 8. februar, 1835, fremsendte domprovsten såvel kaldsbrev som kollats fra biskoppen i Viborg. Med disse vigtige dokumenter fulgte en instruks til Nejst: *"De behage snarest at begive Dem med begge dele til sognepræst Jantzen på Læsø."*

Nejst kom altså til Læsø i det tidlige forår 1835, og hermed begyndte en række trængsler for skoledirektionen og for skolekommissionen på Læsø.

Nejst viste sig nemlig at være en ganske vanskelig og umedgørlig person.

Få måneder efter, at han er ankommet til Hals skole, ansøgte han

om tilladelse til at bygge 5 fag til skolebygningen. Der hørte nemlig et andet hus til Hals skole, som var *"Bestemt for ophold for børnene"*. Dette andet hus lå så langt væk fra skolen, at det var svært at anvende det til formålet. Derfor var skolekommissionen helt med på at sælge dette hus, og bruge midlerne fra salget til at bygge de 5 ekstra fag til skolebygningen. Skoledirektionen billigede forslaget under den betingelse, at udgifterne ved tilbygningen skulle kunne dækkes af salgssummen fra den solgte bygning. Dette byggeri synes ikke at have givet anledning til problemer med skolekommissionen eller med halsboerne.

Derimod nægtede Nejst allerede i efteråret 1835 at undervise, idet han *"..har afsagt skolen.."* indtil han fik leveret det hø og halm, han mente at kunne tilkomme som del

af sin skolelærerløn. Schjødte kan dog ikke tilstå ham mere kreaturfoder, end det der er anordnet i skoleplanen for Læsø. Hertil kom at Hals skoles jordlod i forvejen var noget større end det anordningen bestemte.

Med disse krav havde Nejst givetvis bragt sig på kant med beboerne i Hals sogn.

I slutningen af februar, 1836, indsendte 5 beboere i Hals sogn en klage over Nejst. Denne *"beskyldes for et uordentligt og for skolen forsmætteligt levned, samt at han såvel i som udenfor skolen har været beskænket, samt at han i drukkenskab har mishandlet børnene."*

Domprovst Schjødte måtte skrive til skolekommissionen på Læsø for at få mere oplysning om denne sag. Specielt om der havde været andre klager over Nejst, om alle øvrige beboere i Hals sogn var enige i klagen, om nogen i skolekommissionen nogensinde havde set Nejst beruset, samt hvilke beviser, der var på, at Nejst havde mishandlet børnene. Det er som om, Schjødte virkelig havde svært ved at tro, at det skulle stå så galt til. I en lidt senere skrivelse til skolekommissionen vovede Schjødte da også at skrive:

"I hvorvel at beboernes utilfredshed med de ...foranstaltninger til skolevæsnets fremme og den deraf fulgte uvilje formentligen

have haft nogen eller megen indflydelse på denne klage, så er det dog klart, at skolelærer Nejst har forset sig..."

At en del læsøboere ikke var begejstret for skolevæsenet, og specielt de omkostninger, der fulgte med det, var sikkert rigtig nok. Men at dette skulle have haft *"...megen indflydelse på denne klage..."* var dog en påstand.

Klagen over Nejst gik via skoledirektionen videre til Det Kongelige Danske Kancelli, som i en svarskrivelse befalede skoledirektionen at pålægge skolekommissionen at give Nejst *"en passende irettesættelse."*

Nejst fik sin irettesættelse, ja faktisk fik han flere. Lige meget hjalp det dog.

I oktober samme år fremkom der en ny klage over Nejst fra *"adskillige"* beboere i Hals sogn. De klagede over Nejst's uordentlige levned og hans drikkeri, og der blev i klagen anmodet om, at Nejst måtte blive fjernet fra embedet som skolelærer. Skoleforstanderen og øens præster havde underskrevet klagen.

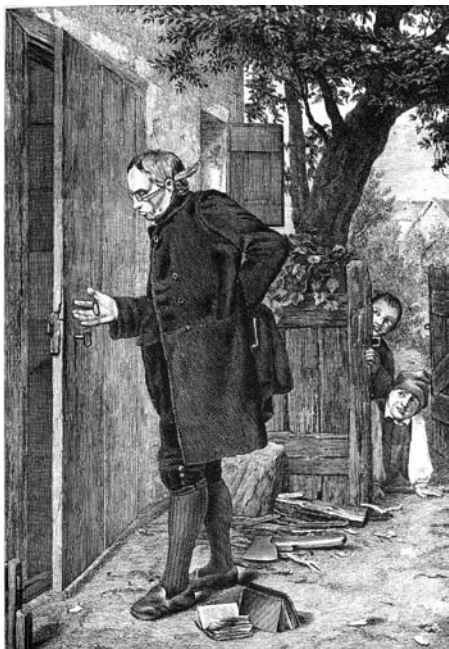
Nejst på sin side havde ved flere lejligheder klaget over de vilkår, der var budt ham, og han var i det hele taget slemt utilfreds med sin stilling. I november 1836 – hvor han kun havde virket som skolelærer godt et år – bad han om at blive forflyttet fra stillingen i Hals.

Det ser også ud til, at Nejst har været på kant med skolelærer Møller i Vesterø, som Nejst jo oprindeligt havde efterfulgt i Hals. Under alle omstændigheder var Nejst stærkt medvirkende til at Møller ikke kunne beholde sit skolelærerembede i Vesterø.

Nejst havde nemlig beskyldt Møller for hor, og i 1830'erne var dette en særdeles alvorlig beskyldning – og da ganske specielt for en skolelærer. Da Møller ikke var parat til *"ved dom at fralægge sig dennes beskyldning"* måtte han fratræde som skolelærer i Vesterø. Dette skete dog først i juni, 1841.

Med baggrund i læsøboerne's fornyede klage over Nejst, måtte Schjødte igen skrive til Det Kongelige Danske Kancelli, og give en fremstilling af sagen, hvori han foreslog: *"...skolelærer Nejst's forhold er af en sådan beskaffenhed, at han, hvis han ikke vælger at fortrække godvilligen, må tiltales på sit embede, og straks suspenderes..."*

I første omgang blev Nejst suspenderet. Hvornår dette skete er ikke helt klart, men skolelærer Nielsen i Østerby blev i november 1840 pålagt at vikariere i Hals under Nejst's suspension. Dette var skolelærer Nielsen naturligvis helt indforstået med, men han måtte dog bede, om han ikke kunne vente med at starte i Hals til mandag den 23. no-

*Den tilsmurte skolemester.
Litografi 1872 fra Dansk Bondeliv
(udg. 1975)*

vember, da hans kone netop havde været i barselsseng.

Først i 1843 og efter mange viderverdigheder slap man i Hals af med skolelærer Nejst.

Han blev af højesteret fradømt sit embede. Det skete i en højesteretsdom af 7. juni, 1843. Først her-efter kunne man gå i gang med at genbesætte stillingen.

Dommen kunne vel ikke være helt uventet for Nejst, som først blev bekendt med den ved at læse derom i Aalborg Stiftstidende.

Den 19. juni, 1843, skrev han mindst seks (!) breve til biskop Øllgård i Viborg. I brevene redegjorde Nejst for sin fortvivlede situation for sig selv, sin kone og børn: *"..min kone er ganske utrøstelig."* *"Når 8 dage er forløbet ha-ves ikke brød i huset"..."* for mine små børns skyld, som såre nødigt kunne undvære mælk, så ansøger jeg herved underdanigst... om at måtte forblive boende her i skolebygningerne og afbenytte skolens jordlod til græsning, som hidtil i min suspensionstid."

I et af brevene argumenterede Nejst for, at han skulle have en erkendtlighed i form af 1 tdr. byg årligt, fordi han har opdyrket 3 agre "til dels opbrudt af øde jord", som ikke oprindeligt hørte til skolens jordlod. Agrene var hver 45 favne lange og 6 favne brede. I et mid-delår kunne der, efter Nejst's for-mening, dyrkes 3 tdr. byg derpå.

Nejst fik nu ikke noget ud af sine henvendelser. Biskoppen kunne ikke anbefale Nejst's andragender og henviste ham i øvrigt til skole-direktionen.

Kun eet af sine ønsker fik Nejst opfyldt hos biskoppen. Måske var denne anmodning et sidste forsøg på at overbevise biskoppen om sit rette sindelag: *"Da der ingen bi-bel var her i Hals skole, mens jeg fungerede, (så) overlod jeg samme, efter skolekommissionens anmod-ning, den jeg havde. .. Når jeg nu*

forlader skolen, må jeg (savne) denne højst vigtige bog, som man-gen gang har skaffet mig lindring i mine lidelser...Meget ønsker jeg mig en bibel igen, men mine peku-niære omstændigheder tåler ikke en sådan udgift, som en ny bibel koster hos boghandler Sadolin i Aalborg, nemlig 3 rbdl.... Deres højvelbårne højærværdighed ville højgunstigst tilgive, at jeg under-danigst drister mig til at bønfalde om en sådan bog..."

Biskoppen svarede, at biblen ville blive skænket af Viborg Stifts Bibelselskab. Udbyttet af Nejst's mange bønsskrivelser blev altså en bibel.

Lærer Plesners vandrebogsoptegnelser

En lidt speciel kilde til Hals sko-les historie udgør lærer Plesners vandrebogs-optegnelser. Det frem-går heraf, at Plesner hos de gamle Læsøboer har spurgt til sine for-gængere i embedet.

Skolelærer Nejst er ikke omtalt hos Plesner, men det er derimod en skolelærer Fabricius, som det til gengæld ikke har været muligt at finde noget om i arkiverne. Fabrici-us's skolelærergerning passer dog tidmæssigt både med Jens Peter Møller og med Nejst. Beskrivelsen synes at passe på Nejst, til gengæld var Møller fraskilt. Begge blev af-sat med et langt afsættelsesforløb.

"Efter Baltzer kom en lærer ved

navn Fabricius. Han var selskabsmand til fingerspidserne, men skolen brød han sig ikke om. Han kom der kun sjældent, og i stedet for tog han ud på jagt og fiskeri eller til gilder og kortspil. I skolens protokol skrev han de forunderligste grunde til, at der ikke blev holdt skole. F.eks. stod der: ”Ingen skole, da naboens ko styrtedøde, ved hvilken lejlighed læreren kom tilstede” Hist og her var der i protokollen privat regnskab, f.eks. ”Leveret min fraskilte kone ½ pot mælk”

Han blev afsat og i de to år, sagen om hans afsættelse stod på, var en falleret købmand fra Hjørring lærer...”

De fleste af de hændelser som Plesner skriver om i Vandrebogen, kan i større eller mindre omfang genkendes i kildematerialet. Derimod synes navnene at være blandet sammen. Det må her huskes, at Plesner skrev hændelserne og navnene i vandrebogen mange år efter, at de faktisk havde fundet sted.

I betragtning af, at Jens Peter Møller kun var lærer i Hals skole ganske kort tid, mens Nejst virkede i Hals i adskillige år, går det måske an at mene, at den Fabricius, som Plesner omtaler, er den samme, som den skolelærer Nejst, der af højesteret blev fradømt sin bestilling, og som i aftrædelsesgodtgørelse måtte nøjes med en bibel.

Trykte kilder:

Aalborg Stiftstidende, 1843, nr. 117

Georg Hansen: Degnen. J.H. Schulz Forlag, København 1944

Bundgaard Lassen: Livet på Læsø omkring 1865

Vendsysselske Årbøger, 1931. Hjørring 1931

Joakim Larsen: Bidrag til den danske skoles historie. 3 bind

Unge pædagoger, København, 1984

Bind 1: 1536 – 1784, optryk fra 1916, 404 sider

Bind 2: 1784-1818, optryk fra 1893, 322 sider

Bind 3: 1818 – 1898, optryk fra 1899, 525 sider

Aksel H. Nellemann: Den danske skoles historie

Gjellerup, København 1966

Utrykte kilder:

Landsarkivet for Nørrejylland:

Viborg Bispearkiv: C2-606 Læsø forskelligt 1827 – 1859

C2-648 Læsø kald og Nørlyngs herreder

Viborg Provstearkiv: C15-3 Journ. og kopibog vedr. Læsø 1830-37

C15-4 Journ. og kopibog vedr. Læsø 1837-43

Landkommuner: LK 35, 500/1 Læsø. Forhandlingsprotokol for skolekommissionen 1840-1916

En historie om cement

Af Frede Bak

I forbindelse med 60-årsdagen for Danmarks befrielse den 5. maj 1945 bragte radio, TV og de fleste aviser beretninger og kommentarer om den nationalsocialistiske tyske besættelse af vort land.

Selvfølge blev også Læsø besat – for første gang i øens historie – og navnlig de sidste besættelsesår gav en noget ændret hverdag for mange Læsøboer.

I det følgende skal et meget lille afsnit af historien fra dengang genopfriskes, og det i øvrigt med et ganske bestemt sigte.

Tyskernes byggematerialer

Tyskernes planer om at bygge et kanonbatteri i Nordmarken betød, at store mængder byggematerialer blev fragtet til Læsø, og der var travlhed på Vesterø Havn.

I dag ved vi, at det bl.a. drejede sig om 145 tons betonjern, 107 tons skinner, 6465 drænrør, pigtråd og 45 spanske ryttere for blot at nævne enkelte ting. Der var også 20 tons kul og 20 tons brunkul, som efter krigen gjorde nytte i Læsø-damperens fyr.

Der kom også cement til Læsø. Meget naturligt, for der blev bygget, og der skulle bygges.

Resten af denne historie handler om cement.

Nogenlunde sådan fortælles på Læsø:

Et skib med cement til tyskerne var ankommet til Vesterø. Hele formiddagen gik med at losse de tunge sække, som blev kørt bort til lagerpladsen på hestevogne. En tysk soldat fulgte arbejdet og så til, at alt gik, som det skulle.

Ved middagstid holdt alle en times spisepause, og der skete intet ved cementskibet eller i øvrigt på havnen.

Nu forholdt det sig sådan, at Søren – lad os kalde ham det – godt kunne bruge en enkelt, bare en enkelt sæk cement derhjemme. Den var umulig at få fat på hos tømmerhandleren, så mon nogen bemærkede, om han fjernede en enkelt af tyskernes cementsække og tog den hjem til sig selv – og her i middagsstunden ville ingen opdage noget.

Vores Søren trak heste og vogn hen til skibssiden. Med møje og besvær fik han anbragt en enkelt sæk cement i vognbunden og var så klar til at sætte i gang og køre bort.

Men så pludselig dukkede den tyske vagt op. Han skældte ud, alt mens den kolde sved piblede frem overalt på Søren. Hvad var det for en moral hos en god dansk mand kun at køre med én sæk? Skulle det tælle for et læs? Han havde bare at fylde helt op – et helt læs skulle han køre med.

Søren gjorde naturligvis, som han fik besked på – og så har han nok haft mere end rigeligt til sit hjemmearbejde.

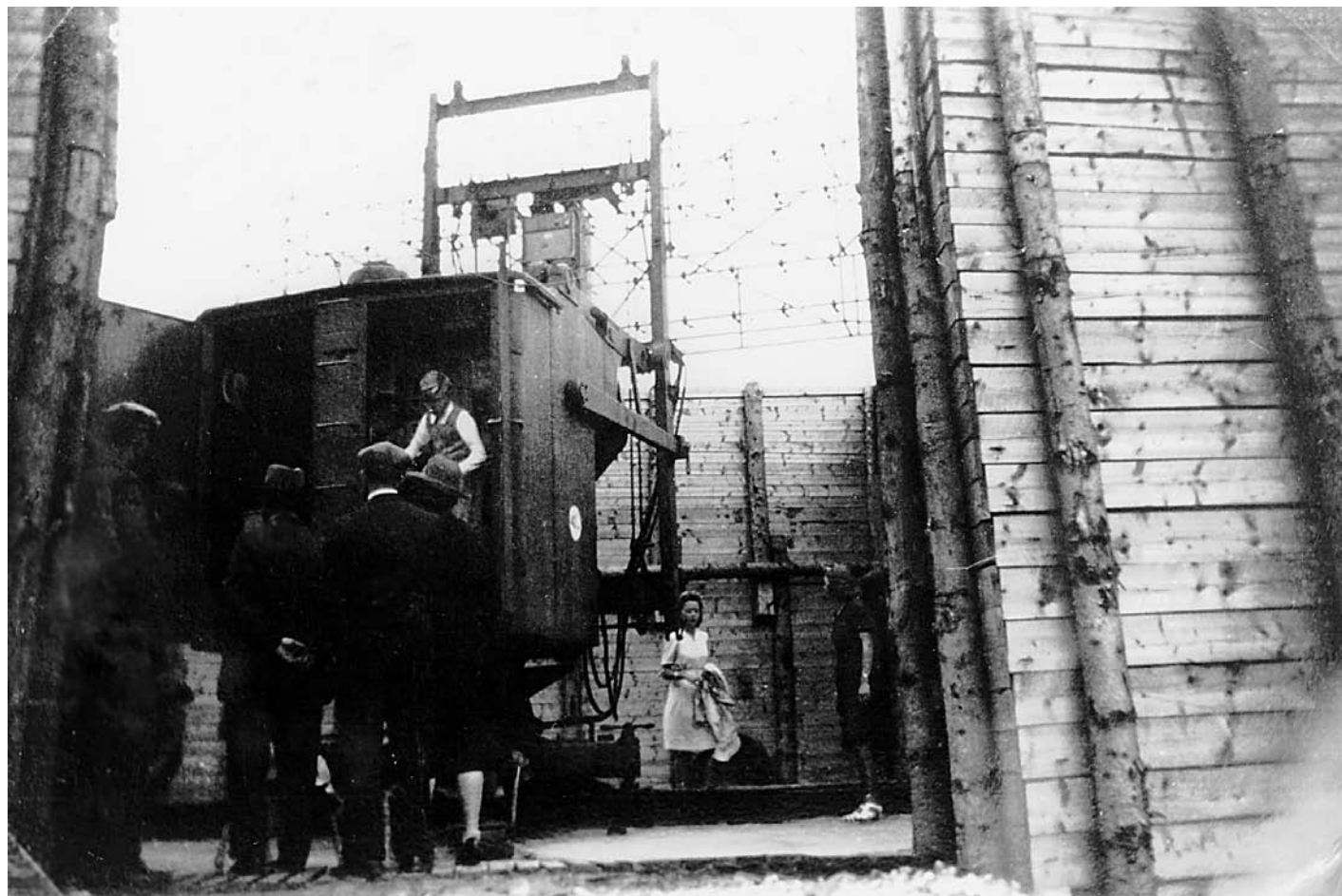
Se, det var vel en god historie.

Ønsketænkning eller virkelighed

Nu blev der jo kørt megen cement under besættelsen – ikke mindst langs den jyske vestkyst. Det kan vel derfor ikke udelukkes, at historien om den oprindelige ene sæk cement har udspillet sig flere steder i landet.

Der kan også være tale om en såkaldt vandrehistorie, da der f. eks i bogen “Spionjæger” af Ib Melchior, fra samme periode, findes en beretning, der er meget lig den her fortalte. Det kunne der spindes en lang ende over, men det er ikke hensigten.

Derimod kunne det være spæn-

Der blev brugt meget cement den gang, f.eks. som her til radarstationen på Læsø. Foto: Læsø Museum

dende at få bekræftet, om hændelsen virkelig har fundet sted på Læsø under besættelsen. Øen er ikke større end at alle – næsten alle – kender hinanden, og der må sta-

dig leve læsøboer, der husker enkeltheder om den ene cementsæk, som blev til et helt læs.

Tænk om der forelå dokumentation for Læsø-historiens rigtighed.

Har du oplysninger, der kan føre til afklaring, kontakt da museet, museumsforeningen eller den, der har skrevet disse linjer.

Laurids Faldt Larsen, Dannebrogsmænd

Efterfølgende er modtaget af barnebarnet
Jørgen Faldt Larsen

Levnedsbeskrivelse for Stationsleder Laurids Faldt Larsen. R. af D.

“Født på Læsø den 27. august 1886 og opvokset på Nordre Rønner – fire små Holme beliggende en mils vej, nord for Øen – skulde jeg efter Traditionen på Læsø være bestemt for Sømandslivet, som mine forfædre har været det i mange generationer på en enkelt undtagelse nær. Denne undtagelse, min moders farfar, der stammede fra Faldet syd for Sæby og var glarmester i denne by, flyttede senere til Læsø og drev Mølleri og landbrug der. – En af hans Sønner, min morfar Lorenz Larsen Faldt var Sømand, senere Tømmersmand på Læsø Rende fyrskib og drev sluttelig mølleri og landbruget efter faderens død.

Min fader fyrmester Poul Anton Larsen, Dbm. (Dannebrogsmænd), søn af Sømand Jørgen Larsen, var Sømand og Navigator, men i en nedgangsperiode for skibsfarten i firserne modtog han en stilling som assistent ved Nordre Rønner fyr.

Jeg var dengang i mit første leveår og var meget svagelig med en ondartet betændelse i venstre overarm. Distriktslægen på Øen anså mig for uhelbredelig, men min mo-

der Ane Louise Lorenzen Faldt var af en anden mening og rejste med mig på dampskibet Læsø's første tur fra Læsø til Frederikshavn, dér blev jeg opereret for betændelsen og blev helbredt for denne; men jeg vandt dog ikke nogensinde kræfter nok til at kunne gå i mine fædres spor.

På Nordre Rønner var jeg i fjorten år og blev sammen med mine Søskende og andre børn ved fyrret undervist af skiftende lærerinder – mest unge Piger med gode Skolekundskaber fra højere pigeskoler eller realskoler – til tider af fyrmesterens hustru, og et års tid underviste jeg også selv, efter at jeg havde taget præliminæreksamen og ventede på at få plads. – Lønnen, som fyrvæsenet betalte, var for disse lærerinder 200 kr. årligt plus fri Station, som fyrmesteren ydede.

Undervisningen var måske efter nutidens krav meget mangelfuld, og der skiftedes som regel lærerinde hvert år, da opholdet derude faldt de unge piger for ensomt; men der var dog blandt disse flere med

Laurids Faldt. Foto i privateje

gode pædagogiske evner, og både min ældre Søster og jeg kunde med kun et års ophold på Frederikshavn Realskole tage præliminæreksamen ved universitetet med et godt resultat. Dette skete for mit vedkommende i oktober 1902.

Det var dengang vanskeligt for en ung mand fra et så isoleret Sted at få en stilling eller læreplads.

Der var ingen Telefonforbindelse derudefra med Læsø og kun postforbindelse hver ottende dag.

Min fader foreslog mig at læse til Tandlæge eller at gå i lære hos en urmager; men selv havde jeg mest lyst til at blive Telegrafist og lærte mig derfor selv morsealfabetet og gennemgik i 1903 et kursus hos Translatør og Telegrafist H. Lassen Ørnfelt i morse, og Wheatstonelelegrafering med det formål engang at opnå ansættelse enten i Store Nordiske Telegrafelskab, eller i Statstelegrafen, hvortil jeg havde indgivet ansøgninger.

Omsider – i foråret 1904 – fik jeg en kontorplads hos overretssagfører Holger Dam i Aalborg, men arbejdet her faldt jeg ikke rigtigt til i, og da fyrmester M.G. Poulsen på Skagen manglede en ung mand til at passe Signal- og Telegrafstationen og tilbød mig pladsen, byttede jeg den 30. april 1904 med glæde kontorstillingen med den friske og afvekslende Tjeneste på Signalstationen. Lønnen var også her bedre, den udgjorde ligesom for lærerinderne hjemme på fyret 200 kr. årligt plus fri Station.

Da de fleste unge Signalmænd på Skagen fik ansættelse i Store Nordiske Telegrafelskab, ventede jeg nu også at opnå dette, men da ansættelsen blev mig tilbudt, blev min helbredstilstand ved en meget kritisk lægeundersøgelse ikke fundet fuldt ud tilfredsstillende,

på grund af en forkølelse, som jeg havde pådraget mig på rejsen.

Under min toårige tjeneste på Signalstationen var jeg med til i 1905 at rapportere den russiske Østersøflåde, da den passerede Skagen og i nogen Tid lå opankret syd for fyret for at få samling på de mange mærkelige enheder hvoraf flåden bestod.

Efter at det var mislykkedes for mig at blive antaget ved Store Nordiske, søgte jeg for anden gang ind ved Statstelegrafen og blev fra 1. juni 1906 antaget som aspirant ved Frederikshavn Telegrafstation og forflyttet til Thisted som medhjælper fra 1. juli 1906 – Her drev Statteforuden Telegrafstationen også de fleste landtelefoncentraler i Thy og på Mors, og der var for en ung mand rig lejlighed til at beskæftige sig med det tekniske tilsyns- og fejlretningsarbejde, da dette dengang blev varetaget af Telegrafstationens personale for ingeniørdistriktet.

I 1909 aftjente jeg min værnepligt ved forplejningskorpsets skole på Wildersgades kaserne. Efter skolens afslutning gjorde jeg indtil hjemsendelsen tjeneste ved Livgarden, og havde genindkaldelser i 1911 og 1912 henholdsvis ved 1. regiment og 10. regiment.

Den 1. september 1911 blev jeg telegrafist.

Da jeg agtede at indgå ægteskab

i 1913 og ønskede at sætte bo i Frederikshavn, søgte jeg forflyttelse og blev forflyttet dertil fra 1. juni 1913.

Den 14. September 1913 blev jeg viet til min hustru Olga Kathrine Rosalia Sørensen, datter af Skibsfører Lars Albert Sørensen, i Vesterø Kirke, hvor vi begge i sin Tid var blevet døbt og konfirmeret.

I vort Ægteskab er der fire børn, hvoraf den ældste er landinspektør i Haderslev, den næstældste forretningsmand i Amerika efter at have sejlet til Søs i en halv snes År, under Krigen som Styrmand i allieret tjeneste og var som sådan med "Lexa Mærsk", da den blev torpederet og sænket i Atlanten i efteråret 1942. En datter er uddannet som sygeplejerske og nu gift og bosiddende i København, medens den yngste datter er husassistent i hjemmet.

Min løn som Telegrafist var i 1914 122 kr. 50 øre pr. måned, den kunde dog med nøjsomhed slå til, så længe pengenes værdi var fast; men da den første Verdenskrig skabte inflation og lønreguleringen trak ud, måtte jeg påtage mig overarbejde i udstrakt grad og ekstraarbejde i Sparekassen for at imødekomme de krav, som min voksende familie stillede mig overfor.

Herunder blev jeg i 1916 kørt træt, men fik hjælp ovenfra, idet

jeg kom til at tro på Gud og derigennem fik nye kræfter til at leve og virke videre i mit Kald. – Dette skete i 1916 ved fru Anna Larsen Bjørners Vækkelsesmøder i Frederikshavn, og med mit ændrede livssyn følte jeg mig derefter hjemme i Indre Missions kredse.

Ved genforeningen i 1920 blev jeg udkommanderet til Sønderjylland i fire måneder og oplevede dér kong Christians indtog i alle de fire Købstæder, idet jeg blev befordret fra by til by forud for Kongens ankomst.

I 1921 blev jeg atter udkommanderet til Sønderjylland, denne gang for at medvirke ved Statstelegrafens overtagelse af amtsbanernes landtelefoncentraler, og endelig i 1924 for at overtage arbejdet efter en kollega, som havde begået underslæb.

Den 1. juli 1924 blev jeg endelig forflyttet til Haderslev og den 1. april 1925 udnævnt til kontrollør af 2. grad.

Da telegrafbestyrer Th. Rasmussen i 1926 på grund af sygdom søgte sin Afsked, overtog jeg ledelsen af stationen indtil denne i 1928 blev lagt sammen med postkontoret. Sammenlægningen af post- og telegrafvæsenet voldte naturligt store vanskeligheder rundt om i landet, fordi telegrafpersonalet derved på enkelte undtagelser nær blev berøvet alle deres bestyrerstillinger, medens postkollegernes embeder

rykkedes op i højere lønningsklasser. I Haderslev gav dette forhold ikke anledning til vanskeligheder, på grund af bestyrerembedets ledighed, men arbejdsforholdene blev dog også her i flere henseender forringet for telegraf- og telefonpersonalet, og selv måtte jeg afskrive håbet om engang at opnå en chefstilling.

Den 1. februar 1934 blev jeg udnævnt til kontrollør og overdraget ledelsen af telefoncentralen i Nørregade; denne blev den 19. juni 1943 afløst af den nye automatcentral i Svinget bag ved postkontoret og her har jeg siden haft mit virke fra 1. april 1946 som Stationsleder.

Den 9. april (1940) om morgenen drog værnemagtens fortropper op gennem Nørregade forbi Telefoncentralen og skød en mand ned i naboejendommen, da han uforsigtigt åbnede et Vindue; men Telefoncentralen i Nørregade blev ikke besat ved denne lejlighed og heller ikke siden; men Automatcentralen blev den 29. August 1943 ved 5 tiden om morgenen besat og spærret for private, ikke livsvigtige telefonsamtaler i nogle dage.

I 50 års alderen var mit helbred ikke godt, langvarig søvnløshed og mavesygdom tog stærkt på mine kræfter, men under overlæge Norns behandling kom jeg mig, og jeg har siden kunnet glæde mig ved et forholdsvis godt helbred, hertil har uden tvivl været bidragende

– et meget godt samarbejde med over- og underordnede på min arbejdsplads og et lykkeligt familieliv med børn, der alle har artet sig vel.

Nu vokser mine 6 børnebørn op og markerer at årene går, og at opbruddet nærmer sig.

Fra den 1. september d.å. er jeg på grund af alder afskediget i nåde og med pension, og jeg vil som pensionist blive boende i Haderslev.

Under 16. maj d.å. har Hans Majestæt kong Frederik glædet mig ved at udnævne mig til Ridder af Dannebrogordenen.”

L. Larsen
Haderslev, den 19. juni 1956

Tegning af en Dannebrogsmedalje

Læsø-litteratur 2005

Af Kay Johannsen

Bostrup, Ole: Salt. Den rejsende kemiker på Læsø. *Dansk kemi*. Nr.1. Januar 2005. S. 38-39, ill. (En kortfattet præsentation af Læsø saltsyderi og saltsydningens historie på Læsø).

Brodam, Winnie: Tandlæge midt i Kattegat. *Tandlægebladet*. Nr. 2. 17.2.2005. S. 242-244, ill. (Interview med Læsøs tandlæger i mere end 25 år, Sven og Kirsten Thyø, i serien ”Tandlæger og samfund”. Om kombinationen af en privat og kommunal praksis i en slags ”helheds-tandpleje” og om tilværelsen i ø-samfundet).

Dahl, Kurt: *Navnefortegnelse til Læsøstingbøger 1696-1720*. Forlag: Kurt Dahl. 2004. 270 s. (Et meget omfattende og grundigt redskab til glæde for alle Læsø-slægtsforskere).

Espegård, Arne: *Rim og remser fra Vendsyssel og Læsø*. Forlag: Vendsyssel. 2005. 55 s. (En samling af rim og remser opdelt efter kategorier herunder også stof fra Læsø).

Hegge, Lis: Sommerdrøm om Danmark. *Aftenposten*. www.aftenposten.no. 5.6.2005. (Om norske sommerhuskøbere på Læsø, om købevilkår for udlændinge og prisniveauet. Faktaboks).

Itenov, K. and Pedersen, B. V.: Nucleotide sequence differences in the mitochondrial CO-I gene in the honeybee subspecies *Apis mellifera mellifera* and *Apis m. ligustica*. *Tidskr. Planteavl*. 1991. Nr. 95. S. 101-110.

Jensen, Annette B., K. A. Palmer, J. J. Boomsma and Bo V. Pedersen: Varying degrees of *Apis mellifera ligustica* introgression in protected populations of black honeybee, *Apis mellifera mellifera*, in northwest Europe. – *Molecular Ecology*. 2005. Nr.14. S. 93-106. (En redegørelse for omfanget af den genetiske blanding af den brune bi, Læsø-bien, med den gule bi).

Jensen, A.B. and Pedersen, B.V.: Purity of Nordic and British Black Bee (*Apis mellifera mellifera*) populations revealed by DNA-methods. *6th SICAMM Conference. 10-12 September 2004, Læsø, Denmark*. (Indlæg på en konference om den genetiske renhed af den brune bi, Læsø-bien).

Jensen, A.B. and Pedersen, B.V.: Honeybee conservation: a case story from Læsø Island (DK). *Beekeeping and conserving biodiversity of honeybees – Sustainable bee breeding. Theoretical and practical guide*. 2005. S. 142-164 Northern Bee Books. Hebden

Bridge HX7 5JS UK. (Om bevaring af den brune bi, Læsø-bien, på Læsø).

Johannsen, Kay: Læsø folkedansere i Bryssel. *Hjemstavnsliv*. Nr. 11. Nov. 2005. S. 24. (Om Læsø folkedanseres deltagelse i en H.C. Andersen-festival i Leuven i Belgien).

Juhl, Morten: Med finsk præcision. *Berlingske Tidende*. 27.2.2005. 6. sektion, s. 2. (Om at være selvbygger på et præfabrikeret finsk bjælkehus på Læsø).

Just, Gitte: Klassiske feriesteder: Læsø naturligvis. *Sommerhuset*. 2004. Nr. 2 s. 18 - 22, ill. (I serien ”Klassiske feriesteder” omtales her Nymindégab og Læsø. Artiklen er en smukt illustreret omtale af Nationalparkprojektet, Læsø salt, jomfruhummere, Strandgården og Østerby Havn).

Kjær, Susanne: Læsø, sol, sand og strand – lækkerier til vands og til lands. *Femina*. Nr. 24, 16.6.2005. S. 94 - 98, rigt ill. (Om pensionatet Strandgården og dets værtspar, Ole Lind og Karin Østrup, der satser på et eksklusivt køkken. Der gengives 4 opskrifter på tilberedning af jomfruhummere. Desuden præsenteres Havnecaféen i Østerby, der bl.a. har fiskefrikadeller og stegt rødspætte på menuen).

Kromanne, Helle-Marie: *Østerby Havn – mere end en havn. 1905 – 2005.* Læsø kommune v/Erhvervs- og Havneudvalget. 2005. S.132, ill. (Bogen er udgivet i anledning af havnens 100 års jubilæum. En alsidig og velfortalt skildring af havnens og dermed på mange måder også øens historie. Om havnebyggeriet, havnens udvikling og virksomhederne på havnen, om fiskeriets vilkår og op- og nedgangstider for erhvervet, om bygning af en marina og turismens stigende betydning for økonomien).

Lenschau-Teglers, Steffen: Bitter ø-
strid bilagt. *Nyhedsmagasinet Danske Kommuner.* 16.6.2005. (Ved fødevareministeriets mellemkomst bilægges den 18 år gamle bi-strid mellem avlerne af den brune og den gule bi på Læsø, idet de tildeles forskellige zoner på øen).

Lumby, Elisabeth: Koraller, boble-
rev og champagnebrus. *Berlingske Tidende.* 25.1.2005, 1. sektion s. 8. (Om alger, koraller og andre former for liv på de søjleformede strukturer i havet mellem Jylland og Læsø, der er opstået ved udsivende metangas og sammenkitning af sedimenter fra undergrunden).

Lymann, Bent: Det syder af salt. *Bådnyt.* 2005. Nr. 386. S. 42-45, ill. I serien: Danmarks dejligste havnebyer. (En positiv skildring af sejlermiljøet i Vesterø Havn og mulighederne for ture i land, bl.a. Saltsyderiet).

Nationale cykelruter i Nordjyllands Amt. Nordjyllands Amt, Teknik og Miljø 7. oplag. 2005. Forlag: Amtet. Kortgrundlag: Kort & Matrikelstyrelsens færdselskort i 1:200 000. 7 rute-kort i 1:100 000. Desuden indsat kort over Læsø.

Nykrog, Thomas: Et lysblink i Kattegat. *Morgenavisen Jyllands-Posten.* 21.5.2005. Sektion: Sommer Danmark s.16. (En god introduktion til Læsøs geografi, natur og historie og øens mange tilbud på små og store oplevelser. Udførlig faktaboks).

Olsen, Søren: *Politikens store Danmarks-bog.* Politiken. 2003.(S. 30 - 32 giver en kortfattet introduktion til Læsø).

Pedersen, B. V.: On the phylogenetic position of the Danish strain of the black honeybee (the Læsø bee), *Apis mellifera mellifera* L (Hymenoptera: Apidae) inferred from mitochondrial DNA sequences. *Entomologica Scandinavica.* 1996. Nr. 27. S. 241-250. (Om den genetiske renhed af den danske gren af den brune bi – Læsø-bien).

Pedersen, B. V.: Læsø-bien og dens slægtskabsforhold med andre biracer. *Tidsskrift for Biavl.* 1997. Nr. 5. S. 1-8.

Pedersen, B. V.: DNA-Analyser av Bin. *Nordbi Aktuellt.* 1998. Nr. 2. S. 24-32. (Om DNA-analyser af den brune bi – Læsø-bien).

Pedersen, B. V.: The Black Honey Bee, *Apis mellifera mellifera* consists of several genetic different strains. Studies based on variation in mitochondrial DNA. *4th International Conference of the International Association for the protection of the Dark European bees SICAMM.* Sweden 2000: S. 19-20. (Konferenceindlæg om den brune bi – Læsø-bien).

Pedersen, B. V.: Hur många genetiskt olika stammar består det bruna biet, *Apis mellifera mellifera* egentligen av? *Nordbi Aktuellt.* 2000. Bd. 2: 21-28. (Om den brune bi, Læsø-biens, genetiske oprindelse).

Pedersen, B. V.: DNA Analysis of Black Honey Bees (*Apis mellifera mellifera*). *5th International Conference on the Black Bee, Apis mellifera mellifera, Wierzba Poland.* 2002. S. 21. (Konferenceindlæg om den brune bi, Læsø-bien).

Pedersen, B. V. og Boomsma, J.J.: Biavl og *Apis* Biodiversitet i Europa. *Tidsskrift for Biavl.* 2002. Nr.4. S.106 -108.

Pedersen, B. V. and Jensen, A.B.: Diversification of the Black Honeybee *Apis mellifera mellifera* in West and North Europe inferred from mtDNA data. *6th SICAMM Conference. 10-12 September 2004, Læsø, Denmark.* (Konferenceindlæg om den brune bi, Læsø-bien).

Sandgaard, Niels: *Klunt på Læsø: en familiefiktion om livet på Læsø og i Danmark i 1800-tallet*. Forlag: Sandgaardhus. 2005. S.207, ill. (En slægts-historie fra Læsø i 1800-tallet, hvor birkedommerfuldmægtig Hoffmann er en af drivkræfterne for at fremme udviklingen i det stillestående ø-samfund. Fremstillingen er dels baseret på skriftlige kilder og overleveringer, dels på forfatterens egen digteriske fortælling om, hvordan tingene kan være foregået, altså: en familiefiktion. Begivenhederne er desuden sat i en danmarkshistorisk sammenhæng).

Severinsen, Malene: Det hvide guld. Det Døde Hav på Læsø. *Børsen*. 30.5.2005. Rubrik: Fødevare. Sundhed s. 6-7, ill. (Om saltsydning på Læsø og planerne om et center for psoriasisbehandling).

Steffensen, Erik: *Per Kirkeby. Refleksioner*. Kunstforeningen Gl. Strand. 2005. 103 sider. Rigt ill. (Bogen er et katalog til Per Kirkeby – udstillingen i Gl. Strand i efteråret 2005. Erik Steffensen påviser, hvordan kunstneren i skabelsesprocessen hele sit liv har været afhængig af synsoplevelser og impulser fra sine nærmeste omgivelser. Derfor slår oplevelsen af Læsø, hvor Kirkeby har atelier, også stærkt igennem i hans kunst. Hen ved en tredjedel af udstillingen og bogen belyser denne side af multikunstnerens værk. Bogen rummer en lang række smukke illustrationer af de udstillede billeder og skulpturer).

Wiis Jerup, Arnt: Skoleforsømmelser på Læsø i første halvdel af 1800-tallet. *Vendsyssel Årbog* 2005. Historisk Samfund for Vendsyssel. 2005. S. 77 – 86, ill.(A.J. Wiis, der har publiceret flere artikler om skoleforhold på Læsø i Årsskrift for Museumsforeningen for Læsø/Læsø Museum, har i Landsarkivet i Viborg fundet en række kilder, der belyser størrelsen af og årsager til børnenes skoleforsømmelser – op til 50 %: såsom fattigdom, arbejde, lange og dårlige skoleveje – og sygdom).

Øster, Kaare: *Jylland*. Gyldendal. 2005. Læsø s. 27-28. (En kortfattet introduktion til Læsø).

Bemærk:

Vedrørende periodica i 2005 henvises til Årsskrift 2004.

Udgivelser i forbindelse med pilotprojekt "Marin Nationalpark Læsø – en pagt med naturen"
(Ordnet efter emner og arbejdsgrupper)

Husstandsomdelte forsendelser med henblik på borgerinddragelse:

Marin Nationalpark Læsø. Nyhedsbrev nr. 1. November 2004 2 s., ill. (Orientering om pilotprojektet og foreløbig status fra 4 arbejdsgrupper).

Marin Nationalpark Læsø. Nyhedsbrev nr. 2. Januar 2005. 2 s., ill. (Ori-

entering om genoptagelse af arbejdet med projektet og en kalender over møder i arbejds- og styregrupper).

Marin Nationalpark Læsø. Nyhedsbrev nr. 3. Marts 2005. 4 s., ill. (Indlæg fra 10 medlemmer af styregruppen samt formanden for den Nationale Følgegruppe vedr. deres holdning til en "Marin Nationalpark på Læsø").

Pilotprojekt Marin Nationalpark på Læsø – en pagt med naturen. Visioner og muligheder. September 2005. 19 s., rigt ill. (En husstandsomdelt "populær-udgave" af styregruppens rapport til miljøministeren d.1.10.2005. Hæftet er tænkt som en orientering til borgene før borgerafstemningen for eller imod en fortsættelse af arbejdet med planerne om oprettelsen af en Nationalpark).

Rapporter fra arbejdsgrupperne:

Afrapportering fra arbejdsgruppen "Landet". Juni 2005. 7 s. (Om arbejdsgruppens arbejde og anbefalinger. Bilag: 5 rapporter).

Bilag:

1. **Eksisterende natur på Læsø.** Konsulentrapport udarbejdet af Kristine Korsgård og Line Friis Møller. 69 s., ill. 9 sider kortmateriale. (Læsø er opdelt i 6 delområder, der gennemgås m.h.t. flora og fauna. Omfattende referenceliste).

-2. *Natur og landskabspleje i Marin Nationalpark Læsø. Arealanalyse og selskabsdannelse.* Konsulentrapport udarbejdet af Thyge Nygaard, Landbrugsrådgivning Øst. Sjællandske Familielandbrug. 2005. 15 s. Bilag 1: Projektbeskrivelse 9 s. Bilag 2: Forslag til Vedtægter for Læsø Naturejerlaug.

3. *Oversigt over restriktioner på ejendomme på Læsø.* Rapport udarbejdet af Freddy Worm Christiansen og Bjarke Huus Jensen. Maj 2005. 15 s. Bilag 1: Fredninger. Bilag 2: Beskyttelsesbestemmelser. Bilag 3: Eksempel på kort med registreringer. Bilag 4: Forslag til struktur i Læsø Ejendomsregister. Bilag 5: Forslag til tre eksempler på indhold i lagene i Læsø Ejendomsregister. Bilag 6: Eksempel på et forslag til en side i Læsø Ejendomsregister.

4. *Kronvildt på Læsø? – en potentiel naturplejer?* Et arbejdsrapport fra arbejdsgruppen Landet. Samlet af Flemming Henriksen og Karen Clausager. 4 s. 2005.

5. *Notat vedr. besøg hos landmænd i to engelske nationalparker 05.06.05.* Udarbejdet af Freddy Worm Christiansen. 2005. 2 s.

Afrapportering fra arbejdsgruppen ”Mennesket og Naturen”. Juni 2005. 14 s. (Om arbejdsgruppens arbejde, anbefalinger og rapporter. Desuden: 6 bilag og 3 udtalelser).

Bilag

1: *Oversigt over arbejdsgruppens medlemmer.* 1 s. (Arbejdsgruppens kommissorium og medlemmer).

2: *Styreformer i en evt. kommende nationalpark.* 1 s. (Der peges på flere varianter, bl.a. sammensætning af et ”ø-råd”).

3: *Jagten som kulturfænomen på Læsø.* 22 s. Rapport udarbejdet af Hans Øvlisen. (Om jagtens kulturhistorie på Læsø og dens betydning i dag).

4: *Undersøgelse af nuværende og potentielle muligheder for friluftsliv på Læsø.* Rapport udarbejdet af Læsø Kommune ved Jan Kjærgaard og Peter Friis Andersen. 82 s., rigt ill. + et omfattende kortmateriale (En fyldig og grundig gennemgang af samtlige eksisterende faciliteter og aktiviteter til fremme af friluftslivet og turisterhvervet på Læsø og visioner for en videre udvikling heraf. Desuden en vurdering af turismens belastning for naturen og eventuelle konflikter i forhold til de fastboendes interesser. Konklusion og referencer til benyttet materiale. Kortmaterialet foreligger også på Cd rom).

5: *Rapport: Kulturhistoriske værdier på Læsø.* Udarbejdet af Marie Dam Mortensen og Nanna Folke Olsen i samarbejde med Center for Kulturanalyse, Københavns Universitet. 57 s., ill. (Om undersøgelsens formål,

videnskabsteoretisk gennemgang af begrebet ”Kulturmiljø”, Læsøs landskaber og kulturhistoriske udvikling, fortidsminder og kirker, gennemgang af 11 kulturmiljøer med vurderinger og anbefalinger. Fyldig litteraturliste).

6. *Rapport fra studietur til Kalø.* Ved Søren Schmidt. 3. juni 2005. 13 s., rigt ill. (Bl.a. om småvildtforskning i Danmark, fasan udsætning og jagtvæsen på Møllerup Gods).

7. *Notat fra Danmarks Jægerforbund om Natura 2000 og jagt.*

8. *Udtalelse fra Læsø Strandjægere.*

9. *Udtalelse fra Jagtselskabet Kærerne.*

10. *Udtalelse fra Erik Strøm Sørensen.*

Afrapportering fra arbejdsgruppen Havet. Juni 2005. 20 s., ill. (En gennemgang af naturværdierne i havet ved Læsø. Arbejdsgruppen har delt sig i to med et oplæg fra den lokale del af gruppen og et andet fra organisationerne WWF, DN og DOF. Desuden 6 bilag).

Bilag

1. *Arbejdsgruppens sammensætning.* 3 s. (Kommissorium, medlemmer og økonomi).

2. **Oplæg fra Nordjyllands Amt omkring visioner, indhold og vurdering af proces.** 3 s. (Vision om en marin nationalpark. Indhold og afgrænsning. Indsatsområder. Konklusion. Som bilag: En brevveksling mellem lokale fiskeriforeninger m.m., Danmarks Fiskeriforening og Fiskeridirektoratet).

3. **Lokal viden om havet ved Læsø.** April 2005. Rapport udarbejdet af Anne Høeg. 62 s., ill. (Gennemgang af 4 kystnære lokaliteter i havet omkring Læsø. Bestanden af fisk, fugle og pattedyr rundt om Læsø. Skarv og sæl omkring Læsø. Konflikter i forhold til lovregler omkring fiskeri, redskaber, afsætning, fredninger, forurening m.m. Reaktionen på ideen om en nationalpark).

4. **Naturforholdene i havet omkring Læsø.** Juni 2005. 129 s., rigt ill. En omfattende rapport redigeret af Michael Olesen, Marinebiologisk Laboratorium, Københavns Universitet. (Rapporten rummer bidrag af en lang række forskere fra alle relevante forskningsinstitutioner. Indhold: De fysiske forhold: Læsøs geologiske historie. Bundforholdene omkring Læsø. De boblende rev. Hydrografiske forhold. Læsøs marine natur: Læsøs kyster. Tangvegetationen omkring Læsø. Stenrevene ved Læsø. Boblerevets liv. Bunddyrene i havet omkring Læsø. Skibsvragene ved Læsø. Biologiske og økologiske forhold: Fisk og fiskeri. Hav- og kystfugle. Havpattedyr. Desuden: En omfattende referenceliste og 2 bilag: 1. Artsliste makroalger 2. Artsliste for bunddyr.)

5. **Arealorienteret regulering på havet omkring Læsø.** April 2005. 23 s., ill. Rapport udarbejdet af Lasse Baaner. (Formålet med undersøgelsen er at skabe klarhed over de love og regler, der er gældende for havområdet omkring Læsø vedr. 1. Fiskeri. 2. Friluftsliv og færdsel. 3. Jagt. 4. Naturkultur- og miljøbeskyttelse. 5. Faste anlæg på søterritoriet. 6. En oversigt over den lovgivning, der er refereret til).

Afrapportering fra arbejdsgruppen Vision og formidling. Juni 2005. 8 s. (Om arbejdsgruppens kommissorium, sammensætning, aktiviteter og økonomi samt en overordnet "Vision for Læsø år 2055" s. 4-8. Desuden 4 bilag).

Bilag

1. **Ekskursion til Skärgårdshavets Nationalpark, Finland.** Oktober 2004. 15 s., ill. (Rapporten fortæller om en studietur og rummer en beskrivelse af en marin nationalpark i den finske skärgård. I konklusionen overvejes hvilke erfaringer, der kan overføres til Læsø).

2. **Arbejdsgruppens tur til Fjord & Bælt i Kerteminde.** Marts 2003. 5 s., ill. (Referat fra en ekskursion, hvor gruppen studerede kombinationen af forskning og formidling og hvilke erfaringer, der kunne overføres til en marin national park på Læsø).

3. **Om formidling af Nationalpark pilotprojekt Læsø.** Februar 2005.

Rapport fra Naturvejlederordningens Rejsehold. (Rejseholdet består af en flok naturvejledere, der tilbyder styregrupperne i Nationalparksprojekterne at hjælpe med ideer til formidling af området. Rapporten rummer en udførlig opstilling af mulighederne i en marin nationalpark på Læsø).

4. **Historiens Salt – et seminar om Læsø som nationalpark.** April 2005. 32 s., ill. (Rapporten rummer indlæggene fra det afholdte seminar: 1. Catharina Olsen: Edutainment på Middelaldercentret. 2. Bo Gregersen: Formidling af historie i nationalparker. 3. Mette Guldborg: Historisk kystkultur som ressource. 4. Per Grau Møller: Kulturmiljø – bevaring og formidling).

Rapporter bestilt af styregruppen for Marin Nationalpark Læsø

Algevegetationen ved Nordre Rønner 2005. Rapport ved Ruth Nielsen. København 2005. 37 s., ill. (Undersøgelsen af algevegetationen ved Nrd. Rønner er foretaget på initiativ fra Botanisk Museum, København, for Styregruppen i Marin Nationalpark Læsø. Formålet var at følge op på tidligere undersøgelser. Den omfatter en vegetationsbeskrivelse på de forskellige kyststrækninger, noter om de enkelte arter og sammenligning af tidligere og nutidige indsamlinger, samt konklusion).

Erhvervs- og samfundsøkonomisk analyse af Marin Nationalpark Læsø – en pagt med naturen. Visioner, scenarier og økonomiske analyser. Rapport udfærdiget af NIRAS, Rådgivende ingeniører og planlæggere A/S. September 2005. 70 s., ill. (Rapporten omfatter: 1. Indledning. 2. Sammenfatning og konklusioner. 3. Metode og proces. 4. Erhverv og beskæftigelse i regionen. 5. Alternative udviklingsscenarier. 6. Økonomiske analyser. 7. Økonomisk analyse – jobeffekt).

Evaluering af borgerinddragelsen i pilotprojektet: Marin Nationalpark – en pagt med naturen. Rapport fra Center for Forskning og Udvikling i Landbodistrikter ved Lise Thomsen. 39 s., ill. (Rapporten evaluerer bredt – og kritisk - inddragelsen af Læsøs borgere gennem borgermøder, offentlig information, deltagelse i arbejdsgrupper og folkeafstemning).

Pilotprojekt Marin Nationalpark Læsø – en pagt med naturen. Styregruppens rapport til Miljøministeren. 1. oktober 2005. 67 s., ill. (Rapporten er en sammenfatning og opsummering af undergruppernes arbejde og de undersøgelser, der er sat i værk. Den rummer: 1. En vision for Læsø år 2055, 2. En strategi- og handlingsplan. 3. Forslag til en geografisk afgrænsning. 4. Samfundsøkonomiske analyser 5. Status og udviklingsmuligheder m.h.t. natur og landskabelige værdier, friluftsliv og turisme, kulturhistorie og erhverv og bosætning. 5. Forslag til formidling og forvaltningsmodel. 6. Evaluering af pilotprojektets gennem-

førelse herunder borgerinddragelsen). ***Pilotprojekt Marin Nationalpark Læsø – en pagt med naturen. Styregruppens rapport til miljøministeren. 1. oktober 2005. Bilagssamling.*** Upag. Bilag 1 - 7 + Kortbilag 8 - 13.

Læsø Museum 2005

Oprettelse, formål og virke

Læsø Museum blev oprettet den 22. april 1938 og har siden 1. januar 1985 haft status som statsanerkendt, kulturhistorisk lokalmuseum. Museets formål er at indsamle, bevare og formidle genstande og oplysninger om Læsøs kultur- og naturhistorie.

Personale

Museumsinspektør:
Kirsten Gjedsted

Museumsassistenter:
Niels Erik Nielsen
Lili Jepsen (fra 01.09.05)

På kontoret:
Judith Christensen (til 30.06.05)

Museumsmedarbejdere:
Anders Hansen (til 30.09.05)
Marianne Røgen (04.04 - 11.11.05)

Sommerkustoder:
Elly Thomsen
Lisbeth Højer
Lili Jepsen
Birgit Bentien

Bestyrelsen 2005

Jørgen Keller, formand
Poppelvej 2, Byrum
9940 Læsø
Repr. for Læsø Kommune

Erik Boye Larsen
Gammel Kirkevej 6, Byrum
9940 Læsø
Repr. for Læsø Kommune

Eva Hørsholt
Doktorvejen 19, Byrum
9940 Læsø
Repr. for de kulturbærende foreninger på Læsø

Jess Jessen-Klixbüll
Vesterø Havnegade 58, Vesterø
9940 Læsø
Repr. for erhvervsforeningerne på Læsø

Kay Johannsen, næstformand
Plantagevej 1, Vesterø
9940 Læsø
Repr. for Museumsforeningen indtil 26.04.05

Bitten Johansen
Vibevej 6, Østerby Havn
9940 Læsø
Repr. for Museumsforeningen

Erik Møller Sørensen
Rylevej 2, Østerby Havn
9940 Læsø
Repr. for Museumsforeningen

Jens Christian Olesen
Byrum Hovedgade 63, Byrum
9940 Læsø
Repr. for Museumsforeningen fra 26.04.05

Museumsforeningen for Læsø

Oprettelse, formål og virke

Foreningen blev stiftet den 11. november 1982, og dens formål er at udbrede forståelsen og interessen for de natur- og kulturhistoriske værdier på Læsø. Foreningen virker som støttekreds for Læsø Museum, og foreningens bestyrelse er repræsenteret i bestyrelsen for Læsø Museum ved tre medlemmer.

Privatpersoner, firmaer og institutioner kan optages i foreningen som medlemmer.

Årligt kontingent er 60 kr. Medlemskab giver gratis adgang til museerne, gratis årsskrift samt adgang til foreningens arrangementer.

Publikationsfonden

Fondens formål er bl.a. at støtte udgivelsen af publikationer om Læsø og gennem salg og formidling at sikre, at også "smalle" publikationer om Læsø-emner når ud til medlemmer og interesserede.

Adresse:

Museumsforeningen for Læsøs publikationsfond, c/o Kirsten Larsen, Byrum Hovedgade 49, Byrum, 9940 Læsø. Tlf. 98 49 10 06

Bestyrelsen 2005

Kay Johannsen, *formand*
Plantagevej 1, Vesterø,
Tlf. 98 49 96 05
e-mail: kay.johannsen@mail.dk

Bitten Johansen, ** kasserer*
Vibevej 6, Østerby Havn
Tlf. 98 49 81 61
e-mail: bitten@johansen.tdcadsl.dk

Bodil Kessler
Holmbækvej 10, Vesterø

Ernst Jensen
Hejrevej 3, Vesterø

Erik M. Sørensen, ** sekretær*
Rylevej 2, Østerby Havn

Annette Agerboe, *1. suppleant*
Flyvepladsvej 2, Byrum

Kirsten Larsen, *næstformand*
N.P. Nielsens Vej 16, Byrum

Jens Christian Olesen*
Byrum Hovedgade 63, Byrum

Hanna Rulle, *2. suppleant*
Østerby Havnegade 15, Østerby Havn

*)Medlem af Læsø Museums bestyrelse

Arbejdsgrupper

Arkivgruppen:

Edith Thorsen
Solveig Hansen
Bitten Johansen

Publikationsudvalget:

Harald Thuesen
Kay Johannsen
Jens Christian Olesen
Kirsten Larsen
Lisbeth Waaentz
Bitten Johansen

Arrangementsudvalget:

Ernst Jensen
Erik Møller Sørensen
Kay Johannsen
Jens Christian Olesen
Bodil Kessler

Hjemmeside:

www.laesoe-museumsforening.dk

Kontakt:

mail@laesoe-museumsforening.dk

Åbningstider på Læsø Museum 2006

Kontor: Gammel Østerbyvej 35, 9940 Læsø
Tlf. 98 49 80 45 ma. - tors. kl. 09 - 15, fre. kl. 09 - 12
E-mail: laesoe-museum@laesoe.dk
Hjemmeside: www.laesoe-museum.dk

Museumsgården, Museumsvej 3, Byrum og
Søfarts- og Fiskerimuseet, Vesterø Havnegade 5, Vesterø

11. april - 14. juni	kl. 11 - 15	mandag lukket
15. juni - 31. august	kl. 10 - 16.30	
1. sept. - 20. oktober	kl. 11 - 15	mandag lukket

Billet, gyldig til både Museumsgården og
Søfarts- og Fiskerimuseet:
Voksen kr. 35,-
Børn og unge under 18 år fri entré
Voksengrupper (mindst 10 personer) kr. 25,- pr. person
Rundvisninger efter aftale: Billet + 200 kr.

Lokalhistorisk Arkiv

Gl. Østerbyvej 35, Østerby
Tlf: 98 49 80 45
E-mail: laesoe-museum@laesoe.dk

Arkivet er åbent

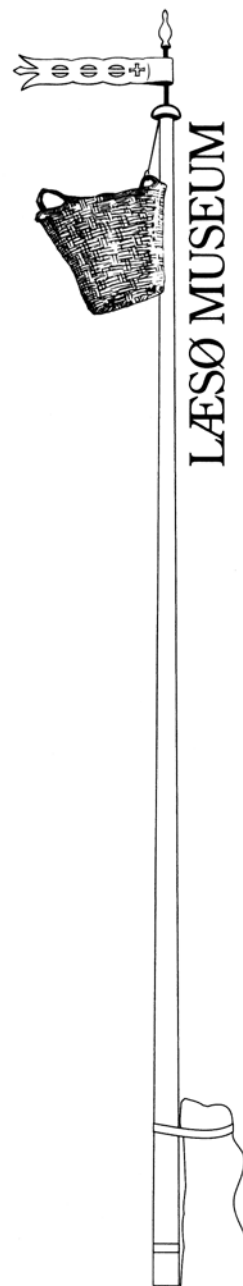
Uge 1 til 24 samt uge 36 til 50

torsdage kl. 9.30 - 16.00

samt 1. og 3. torsdag i måneden kl. 19 - 22.

Uge 25 til og med uge 35

Torsdage kl. 9.30 - 12.30 og kl. 19 - 22

Tegning af Arne Juul Jacobsen

Forside: FN 162 Ellen af Læsø
er bygget på Læsø i 1906
af skibsbygger
Jens Otto Dolmer i Vesterø
Tegning af Pelle 1999

Udgivelse:
Museumsforeningen for Læsø
og Læsø Museum

ISBN 87-88683-36-2
ISSN 0902-3690